

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICĂ A „ASTREI”

Anul III
N-răi 1 și 2

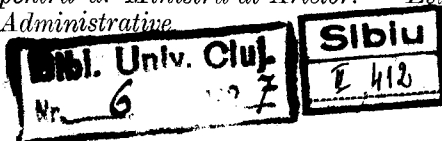
Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, I. Lupaș,
Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoțel

Număr
dublu L. 20

CLUJ, DUMINECĂ 3 și 10 IANUARIE 1926

C U P R I N S U L :

ACTUALITĂȚI: <i>Pro domo</i>	<i>Societatea de mâine</i>
<i>Criza presei ardelenne</i>	<i>I. Lupaș</i>
<i>Istoriografia săsească și Românii din Ardeal</i>	<i>Iosif Schionul</i>
<i>Răspuns unui frate basarabean</i>	<i>Onisifor Ghibu ✓</i>
<i>Un paralelism</i>	<i>Ion Clopoțel</i>
<i>Festivitatea din Turda</i>	<i>Horia Trandafir</i>
<i>„Igiena Națiunii” de prof. Dr. Moldovan</i>	<i>Dr. Aurel Voina</i>
<i>Cuvântul scris</i>	<i>H. Trandafir</i>
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: <i>Manifestări triste</i>	<i>N. Ghiulea</i>
PROBLEME ECONOMICE: <i>Intensificarea producției agricole</i>	<i>Vasile C. Osvadă</i>
<i>Problema locuințelor în Franța și Anglia</i>	<i>Petru Suciu</i>
<i>Proiectul de lege al Camerilor de muncă</i>	<i>Ion Mehedințeanu</i>
EUROPA CONTIMPORANĂ: <i>Aspecte din viața daneză</i>	<i>St. Bezdechi</i>
DISCUȚII LITERARE: <i>Expresii la modă</i>	<i>Acente Banciu</i>
<i>File scrise (o glumă literară)</i>	<i>Ion Gorun</i>
<i>Epigrame</i>	<i>Vasile Bogrea</i>
BULETINUL „ASTREI”: <i>Invalizii de războiu</i>	<i>N. Ghiulea</i>
<i>Secția artelor a „Astrei”</i>	<i>Ștefan Dumbravă</i>
PROBLEME SOCIALE: <i>O pagină din marea revoluție: Condamnarea lui Danton de Romain Rolland, trad. de</i>	<i>Emilia N. Ghiulea</i>
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: <i>Almanahul Presei Române.</i> <i>— Teatru (Controlorul vagoanelor de dormit, de Bisson) — Confe-</i> <i>rințe (Bezdechi: Socrates) — Cărți, reviste, ziare (Universul literar;</i> <i>Cetatea literară)</i>	<i>B. & B.</i>
CRONICA MEDICO-SOCIALĂ: <i>Problema alcoolismului. — Un bilanț</i> <i>îmbucurător. — Moda și morala. — Propagandă cu orice preț</i> <i>SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ:</i> <i>Echilibru nestabil. —</i> <i>Standardizarea cerealelor. — Dreptatea în impozite. — Dunărea</i> <i>— Consiliul legislativ</i>	<i>Dr. Aurel Voina</i>
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE: <i>Abdicarea Prințului</i> <i>Carol. — Beneș despre Societatea Națiunilor. — Datoriile cultu-</i> <i>rale ale armatei. — Goana după bani. — Un dar pentru Sin-</i> <i>dicatul presei. — Un ecou de mare anvergură. — O recunoaștere</i> <i>binemerită și o întrebare pentru d. Ministru al Artelor. — Este</i> <i>necesară jertfa tuturor. — Administrative</i>	<i>N. Ghiulea</i>

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NO. 8
bonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
rii publici, preții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin jumătate de an.

SOCIETATEA DE MÂINE

COMITETUL DE DIRECȚIE: V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, Ioan Lu-
paș, Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ioan Clopoșel.

COLABORĂTORI: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Rănciu,
A. P. Bănuț, V. Băreanu, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta,
O. Boitoș, I. Brăzeu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea,
dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Dumă,
A. Esca, Măceșea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiescu, Ovi-
diu Hulț, dr. Daniil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru
Ilcuș, Zmîl Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jinga, Iosif Jumanca,
dr. L. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing.
Yicșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedintzi, Ștefan Metes, dr.
Zaharia Munteanu, Teodor Neș, dr. Ioan Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie
Păclișanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu
Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Puș-
cariu, Seacă Pușcariu, dr. Cornel Radu, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr.
P. Sergescu, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban,
G. Șerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Su-
deteanu, inginer Șulutu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile
Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

REPREZENTANȚI ÎN PROVINCIE:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. Vasile Gherasim
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Șt. Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: prot. Romul Popa
Lugoș: Pavel Grecu, redacția „Cartea
Satelor“
Timișoara: ziarist Octavian David și
Valeriu Linca
Careii-mari: Ion Vida
Zălau: prof. Ghergariu
Iudețul Făgăraș: preot Mircea Tomas
(Tohanul vechiu)

Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramureș: I. Bârlea și dr. V. Filipciuc
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Rafiroiu
Săliște: prof. Alex. Iosif
Sighișoara: Șerban G. Șerban
In București: G. Vlădescu-Răcoasa
In Paris: Adrian Corbul
In Roma: N. Buta
In Berlin: N. Bagdasar

Almanahul Presei Române

să nu lipsească din nici o
casă de cărțurar român!

Comandați-l la Sindicatul Presei, Cluj, trimițând banii
înainte (100 lei ediția de lux și 50 lei ediția simplă).

Eugen Szabó

mare casă de mărfuri cu cele mai diferite
specialități de mode pentru femei

Cluj

**S'a început marea desfacere
de sărbători!**

TELEFON: 479.

TELEFON: 479.

BLĂNAR

LOUIS DÉRY

CLUJ,

STRADA MEMORANDULUI NR. 3.

CEA MAI VECHIE ȘI MAI DE INCREDERE
BLĂNĂRIE DIN ARDEAL.

**MARE DESFACERE
DE SĂRBĂTORI!**

ASTRA

Prima Fabrică Română de Vagoane și Motoare

Licență exclusivă de fabricațiune în Rom-
Mare pentru cazane moderne cu înaltă ten-

Cazane secționale sistem C

pentru presiune de regim până la 32

Pentru oferte a se adresa Direcțiunei Gei
București, Str. Lasca Catargi

Adresa telegrafică: Vagonastra
Scrisori: Căsuța postală 136
sau Direcțiunei fabricelor din

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACȚIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CJUJ, Duminecă 3—10 Ian. 1926

Anul III

Nrii 1—2

NUMĂRUL: LEI 20

P R O D O M O

„Societatea de mâine“ intră cu acest număr în anul al treilea de existență.

Ne ferim de a ne pronunța în mod sgomotos asupra foloaselor publice rezultate de pe urma dăinuirii sale de doi ani.

Semnalăm doar cu modestie preocupări redacționale și faptul cardinal, că rezistența aceasta în timp este explicabilă numai prin supoziția că „Societatea de mâine“ s'a înfățișat în România ca o necesitate de primul ordin în viața tiparului, această expresie miraculoasă a pulsațiilor vremii.

Calculul nostru a fost sigur: în public o curiozitate tot mai vie de a se iniția în marile probleme ale timpului și o alergătură după tipărituri străine. Omul își ia orientarea de unde poate. Ne-am spus atunci că a bătut ceasul, când publiciștii noștri de seamă sunt chemați să se rostiască asupra întrebărilor ce și le pun atâția din public inșetoși de a cunoaște realitatea timpului.

Revista a avut de învins mari greutăți. Întâiu de toate indolența unui timp în care în general se citește prea puțin. A trebuit apoi să-și formeze o masă de cititori constanți. A învins pasivitatea multora cari prea adesea nu susțin cu jertfa lor nici ceace aprobă și admiră. Și această revistă a învins, găsindu-și fanaticii săi din clipa aparițiunii. Ea a reușit fiindcă a fost creată să corăspundă unor interese bine determinate. A avut dela început sprijinul unor scriitori însufleșiți, viori și activi, gata oricând să satisfacă cu talent și competență necesitățile culturale și științifice de actualitate, răspunzând repede și precis preocupărilor ce frământau continuu societatea noastră.

Iar pentru reușita ei tehnică și răspândirea ei nu s'a cruțat nici o muncă, nici o străduință, folosindu-se o experiență bogată și activă și o energie fără pereche pe acest tărâm.

Această revistă apreciind dela început realitatea și publicul căreia trebuia să se adreseze, nu a urmărit să aibă un caracter pur științific. Revistele științifice se adresează unui public restrâns, nu sunt accesibile publicului în mare, și din acest fel de reviste avem destule. Ceeace însă nu înseamnă că această revistă ar disprețui știința. Din contra ea a înțeles să se adreseze totdeauna oamenilor cu competență în chestiunile sociale și economice,

studiile publicate sunt întemeiate pe date științifice, sunt sinteze ale unor cercetări temeinice și ale unor gândiri adânci. Această revistă însă nu a înțeles să facă nici operă de popularizare. Ea a înțeles să păzească o mijlocie: între ziar și revistă științifică, între ziarul românesc care se mărginește la informația curentă și la o popularizare a chestiunilor sociale și economice, și revista științifică, cu aparat științific documentat și greoiu, mai presus de preocupările publicului în general. Ea poate și-ar fi găsit mai puțin îndreptățirea la existență, dacă ziarul românesc ar fi făcut în genul celor străine, cari, pe lângă materialul informativ, publică serioase studii culturale, sociale, economice, politice, juridice, literare, estetice.

Cum însă, chestiunile amintite mai sus sunt indispensabile într'o țară cu pretenție de viață democratică, și fără dobândirea unui anumit nivel cultural neputând fi vorba de democrație, ideea întemeierii unui organ care să arate însemnătatea acestor chestiuni, să le facă cunoscute și să atragă atențiunea asupra lor, nu putea fi decât cu căldură îmbrățișată.

Astfel s'a întemeiat revista „Societatea de mâine“ cu simplul scop de a naște interes pentru chestiile economice, sociale în deosebi în Transilvania, de a expune cu sinceritate și obiectivitate chestiunile la ordinea zilei, și de a îndemna la studierea și expunerea diferitelor chestiuni economice și sociale, trezind la viață și la muncă păturile „noastre“ intelectuale, oarecum într'o stare de descurajare apatică.

Revista aceasta sprijinindu-se pe pătura intelectuală, în chip logic nu poate fi de cât sprijinitoarea ei. Ea merge de altfel la pas cu sufletul și aspirațiile intelectualității noastre, și credințele lor sunt aceleași. Tendințele revistei nu pot fi de cât acelea ale masei mari a intelectualității noastre, democratice, naționale și culturale.

Prin aceasta singură, în afară de orice program, revista nu poate fi decât democratică, nu poate avea decât iubire și interes pentru păturile largi, pentru ridicarea socială, politică și culturală a masselor.

Tot astfel această revistă nu poate fi de cât cu preocupări adânci naționale. Poporul nostru în marea sa majoritate, e o masă jărănească, de un substrat etnic perfect unitar.

În sfârșit această revistă față de cultură, — condiția esențială a unei democrații adevărate, — și-a făcut întreaga datorie. Ea nu a cruțat nici o jertfă și nici o osteneală.

Urnicile ei variate, informațiile ei culturale totdeauna exacte și de actualitate, studiile ei sincere și obiective asupra realității, nu pot avea de cât influențe binefăcătoare asupra nivelului nostru cultural. Rășândirea ei, dacă i-a dat puțința să trăiască și să prospere, a dus și lumina, sentimentul democratic, naționalismul înalt, și cultura aleasă, în toate părțile Ardealului indeosebi.

Această revistă e singura revistă ardeleană care a pășit cu succes și dincolo de munți. Ea își face datoria aici, și își va face-o și dincolo, fiindcă ea deși păstrează un rol modest, corespunde unor necesități sociale și culturale adânc simțite.

Într'o vreme când publicațiile săptămânale ale României, cu spațiul cuprinzător al „Societății de mâine“, nu există, evident că am fost nevoiți să facem din când în când sacrificii de program cedând unor scriitori de marcă, cu alte vederi decât cele redacționale ori cu alte preocupări decât cele strict economico-sociale, cari dorian să comunice repede și mai pe larg ideile lor publicului. Și iarăș: regretăm că în adâncul coșului redacțional a intrat un enorm teanc de manuscrise, fie că erau stângăcii de ale începătorilor, fie că se abăteau prea mult dela caracterul revistei, fie că nu cuprindeau sisteme clare de gândire ori ascundeau pasiuni personale; tiparul trebuie scutit de orice inegalitate.

N'am pierdut din vedere nici un moment urmărirea consecventă a programului nostru care va putea fi cu atât mai complect tradus în realitate cu cât ne va reuși să facem anchete mai serioase și științifice pe tărâmul economic, cultural și biopolitic îmbrățișând până în amănunte viața socială a ținuturilor, orașelor și satelor.

Este foarte îmbucurător pentru țara noastră că se desfălenește ogorul cititului. Numărul cititorilor noștri crește cu fiecare zi, ceea ce este un bun augur pentru soarta tiparului la noi.

Intrăm în anul al treilea de existență încrezători în puterile noastre sporite de biruința asigurată de cititori.

SOCIETATEA DE MĂINE

Criza presei ardelenne

„Almanahul presei române“ (1926) publicat la Cluj supt îngrijirea sindicatului ziaristilor ardeleni și bănățeni, aduce câteva contribuțiuni de valoare, deși cam fragmentare, pentru cunoașterea trecutului și prezentului ziaristicii românești din Transilvania. Din contribuțiile relative la trecutul apropiat și de interes deosebit capitolul despre serviciile, pe care le-a adus cauzei naționale **presa ardeleană în pribegie** (1915—1919) prin înființarea unui număr considerabil de ziare și reviste conduse în spiritul hotărît al luptelor și revendicațiilor politice-culturale.

După izbucnirea războiului o seamă dintre cei mai buni ziași ai Ardealului refugiindu-se în capitala României, au știut face să fie auzit cuvântul lor, prin care își găsea expresiune credincioasă durerea și speranța fraților subjugăți. Iar mai târziu, după ce Rusia a intrat în faza disoluțiunii, aceiași ziași români din Ardeal au alergat cu însuflețire în ajutorul fraților basarabeni, colaborând la opera de naționalizare culturală și politică a provinciei înstrăinate, dintre Prut și Nistru.

Prin exodul atâtor condeie viguroase, câte au părăsit Ardealul în anii 1914—16, evident că presa românească de aici a pierdut câteva din cele mai bune forțe. Astfel criza presei ardelenne o putem considera ca deschisă chiar din vara anului 1914, deodată cu izbucnirea războiului. Loviturile justiției maghiare, întemnițările și deportările, de care au avut parte aproape toți cei ce îndrăzniseră să mai spună câte un cuvânt sincer și hotărît în coloanele vre-unui ziar românesc, urmau să dea acestei prese lovitura de grație, în preajma intrării României în războiu sau imediat după retragerea armatei române din Transilvania. Ziarele românești, cari au reușit să-și continue apariția și în anii de grea încercare 1916—1918, au tânjit în mutism chinuitor sau într-o renunțare dureroasă la demnitatea care formase mai înainte prestigiul presei naționaliste din Ardeal. Doar singur „Drapelul“ din Lugoj dacă mai izbutea să strecoare printre rânduri sau în cadrele vre-unei anecdote și ghicitori inofensive câte o aluzie înviorătoare sau câte un cuvânt de încurajare pentru cetitorii săi. Atitudinea aceasta avea să o plătească mai târziu așa de scump directorul „Drapelului“: prin suferințele temniței unghurești din Seghedin, de unde numai revoluția izbucnită în Octomvrie 1918 l-a putut libera.

În preajma adunării dela Alba Iulia

a început să reapară „Românul“ din Arad, a luat oarecare avânt „Gazeta Poporului“ din Sibiu și s'au ivit în mai multe centre culturale din Ardeal inițiative de ordin ziaristic românesc. Dar încercările de a readuce presa ardeleană la înălțimea și înflorirea, pe care o atinsese în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul celui următor, până la 1914, nu au putut da rezultatul dorit nici după ce s'au întors acasă ziaștii pribegi.

Criza presei ardelenne a continuat, fiindcă o mare parte dintre ceice contribuiseră, în deceniile amintite, fie cu munca lor, fie cu spiritul lor de organizare și de sacrificiu, la progresul și prestigiul ei așa de accentuat, erau chemați să-și dea acum obolul la opera grea de organizare politică și culturală a Transilvaniei sub regim românesc. Când a început să apară la Sibiu în 1919 „Patria“, mulți credeau că va fi posibilă o concentrare a tuturor forțelor și talentelor ziaristice, măcar în măsura în care se realizase aceasta prin gruparea în jurul „Tribunei“ și, mai târziu, în jurul „Românului“ din Arad. Dar s'au înșelat în așteptările lor. Abia la zile mari, dacă mai aveau cititorii acestui ziar bucuria de a se întâlni cu numele scriitorilor politici, pe cari îi îndrăgiseră din timpul luptelor contra guvernelor unghurești. Imbrățișată la început cu toată încrederea din partea publicului ardelen „Patria“ — după ce s'a mutat la Cluj — a ajuns în situația neplăcută de a vedea micșorându-i-se numărul abonaților și cititorilor. Va fi contribuit la aceasta și rivalitatea, destul de primejdioasă pentru ea, a cotidianului „Voința“, care începu să apară la Cluj, și prin înființarea la Cluj a cotidianului „Ziar și colaborarea plină de promisiuni a unui grup de scriitori dintre cei mai apreciați. E regretabil însă, că din fuziunea „Voinței“ cu „Patria“ n'a putut isvorî un nou avânt pentru aceasta din urmă...

Ce să mai spunem despre celelalte cotidiene românești ale Clujului? Partidul poporului a făcut modeste încercări prin cotidienele de scurtă durată „România“ și „Gazeta Ardealului“, iar partidul liberal prin „Infrățirea“, fără a putea trezi însă în masele cetitorilor vre-un interes mai viu pentru aceste întreprinderi ziaristice. E deosebit de semnificativ și tot așa de concludent faptul, că acest din urmă cotidian a trebuit să apună tocmă în timpul guvernării partidului politic, care i-a dat ființă.

Până când presa ardeleană românească se slărimă astfel sub povara unei crize care amenință a deveni permanentă, presa minoritară înregistrează succese apreciabile fie prin organele cotidiene săsești din Sibiu și Brașov, fie prin cele unghurești din Cluj, Oradea, Arad și Timișoara. Numărul muncitorilor pregătiți și birfe înarmați sporește în ogorul presei minoritare, iar în al celei naționale-românești a scăzut, din cauza împrejurărilor schițate mai sus, și continuă să scadă.

În fața acestei situațiuni toți factorii cu simț de răspundere pentru direcția, în care se face educațiunea cetățenească extrașcolară, își vor înțelege oare datoria de a lua fără întârziere măsurile necesare pentru înființarea și susținerea unui cotidian românesc, care să nu fie în serviciul partidelor, ci de asupra lor, spre a îndeplini în spiritul glorioasei tradiții ziaristice ardelenne, cu seninătate și devotament misiunea de a împărtăși educație națională-patriotică și morală-creștinească nu numai noilor, ci și vechilor cetățeni ai României întregite? Statul însuși nu va putea consimți, ca datoria lui de a sprijini, îndruma și controla educația cetățenilor să fie limitată numai la școală, la biserică, la casarmă și la câteva societăți culturale, ci va trebui să o extindă fără întârziere și asupra ziaristicii, care e școala tuturor.

Fiind presa ca un veritabil dynamometru al vieții naționale și de stat, evident că orice criză a ei ar trebui să pună pe gânduri pe toți cei datori a îngriji de buna îndrumare a treburilor obștești, indemnându-i să ia măsuri potrivite pentru îndreptarea răului și pentru evitarea consecințelor funeste, cari pot izvorî din perpetuarea lui.

Ar fi cazul să încheiem cu tradiționalul avertisment: **videant consules**, dacă în zilele noastre **consulii** ar mai avea urechi de auzit și pentru altceva decât pentru stridentă muzică de partid. **I. Lupas.**

S'A PUS IN VANZARE!!!

întâiul Almanah al Presei Române, editat de Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat, la care colaborează cei mai distinși membri de onoare și activi ai Sindicatului. Prețul unui exemplar: ediție simplă 50 de lei, ediție de lux 100 lei.

INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE**Manifestări triste**

Ni se aduce la cunoștință că într'un liceu din Transilvania, cei mai mulți elevi nu au voie să primească înaintea Crăciunului, sfânta împărtașanie.

Că sunt între tinerii de astăzi unii cari nu cred, nu e mare lucru. Totdeauna au fost necredincioși și ateii în această lume și vor mai fi. Că acei cari nu cred nu au voie să primească sfânta împărtașanie, iarăși nu e vre-un rău. În aceasta am voie să vedem chiar respectul pentru credința altora. Impărtașania este totuși cea mai sfântă, și batjocurirea ei, dacă ar fi fost luată fără credință, n-ar fi durut mai mult.

Unde vedem, însă, noi manifestarea tristă este că această reacțiune a tineretului se produce în fața străduinței Statului de a da acestuia o educație umanistă și creștină. Mai de mult elevul găsea chiar în școală preocupări criticiste. Asculta pe însuși profesorul discutând de pe catedră cele mai ascunse sentimente etice și scrutând conștiința și credința sa de gânditor. Astăzi nu mai e astfel. Profesorii, urmând programul analitic, nu iesă din echilibrul pe care Ministerul l-a stabilit între discipline. Până și în clasa VIII-a „se învață” religia și în afară de multele ore de limbă (latina opt ore, și așa mai departe), prea puțin ore în care elevii să gândească, să analizeze, să confrunte disciplinele.

Altădată elevul citea ceea ce enorm. Până la sfârșitul liceului el nu numai trecea întreaga literatură universală, de biceșu cetită, dar citea multe, foarte multe cărți de critică, de filosofie, de filosofia științelor, cunoștea pe Lamarck, Darwin, Haeckel, Oswald, pătrunsesse Marxismul, cunoștea pe Renan, firește și pe Chateaubriand, cunoștea creștinismul luminat de critică și istorie. El putea să nu mai fie cre-

dincios, putea să aibă o credință a lui. Altădată, se gândea. Elevii foloseau în plin regimul liceului, în învățătura sa universală, și spiritele lor lucrau activ. Astăzi nu mai este astfel, până în clasa VIII-a elevii își pierd timpul cu caiete frumos liniate — doar li-se pune notă și în clasa VIII-a pentru caiete! — cu caiete cu mii de cuvinte scoase și cu traduceri, care nu se adresează spiritului, ci unei mecanice etimologice și sintactice. Elevii nu mai cetesc de cât lucruri în strictă legătură cu școala, nu mai au preocupări înalte, nu mai gândesc. Ei nu pot avea o convingere pro sau contra unei teorii, unei credințe. Petru ei filosofia nu are niciun înțeles. Logica e mecanică, psihologia fiziologică. Despre istoria filosofiei și despre evoluția cugetării omenești nu a auzit nici unul.

Prin urmare Statul nu a reușit să facă din elevi nici creștini, nici iubitori ai rațiunii.

Vina nu este a elevilor ci a școlii. Este ceva vicios acolo. Ce rost are învățământul religiei creștine, dacă el nu trezește în conștiința copiilor idealul creștin, iubirea de religia lui Christos? La ce ne folosește Apologetica și Exegetica dacă copiii le pierd credința pe care părinții le-au insuflat-o, de mici, în suflet? Ce rost are întreg învățământul umanist, dacă nu înalță cu nimic sufletul copiilor, dacă nu-i îndeamnă să gândească, dacă nu le deschide perspective asupra desvoltării cugetării, conștiinței și civilizației omenești pe acest pământ, pentru a vedea unde, spre ce țel, trebuie să se îndrepte pașii umanității?

Sunt semne triste, care ne desleagă viitorul întunecat al acestui neam, ca linia vieții și a morței, din palmă.

N. Ghiulea

PROBLEME ECONOMICE**Intensificarea producției agricole**

Am schițat, în două articole, unele aspecte privind producția intelectuală și materială, așa cum se desprinde din realitățile date azi. Azi precizăm o credință, ca să putem face o confesie.

Ne dăm seama de complexul nevoilor și trebuințelor, ce ni le impune înaintata viață de stat și sintetizările științifice, culturale, sociale și economice, ce se desprind din munca și tradiția de secole, pe care e stăpân Apusul.

În același timp însă nu vrem să nesocotim realitățile noastre. Fericiții, care alcătuiesc cel mult unul la zece mii din neamul nostru, care s'au educat și s'au înfruptat din binefacerile de ordin superior ale Apusului, nu pot și

ar fi greșit să forțeze salturi în natură.

Lipsa tradiției sintetizată în Apus, condamnă masele noastre populare să se folosească, încă o bună bucată de vreme, de mijloace rudimentare și extensive, dar în tot cazul mai potrivite realităților noastre, decât mijloacele sociale și economice, consacrate în Apus și importate, fără rând, de către cei care pe vremea lui Eminescu, își justificau excursiile în Apus cu câte un „papuc de curtezană”. Azi le justifică prin import de măsurii și copieri de legi din Apus, — care se potrivesc ca nuca în perete cu trebuințele și realitățile noastre. Dovadă: Codul muncii în preparație, legea camerilor agricole

(copiată din Belgia) tatonările cu legea impreviziunii; teoria revalorizării; legea imposibilității; defalcarea liceelor în modern, clasic, real și a gimnaziilor civile cu programele de azi etc. etc.

Nu mai vorbesc de încercările importului ideologiei Marxiste și de propagandele de pe urma scrisului unui Engels, Max Nordau, Kautsky, Gustav Le Bon până la Barbusse.

De sigur că pe terenul cercetărilor științifice, suntem măguliți de câte ori avem reprezentanți ai diferitelor sisteme filosofice, sociale și de adânciri în domeniul tuturor cercetărilor teoretice.

Primejdia noastră începe însă atunci, când vrem să uităm că aplicarea acestor sintetizări de muncă și tradiții, ce se perd în negura vremilor — poate să-i fie fatală unui popor, care abia are începuturi de împrietenire cu scrisul și cetitul numai de câteva decenii și care și azi are peste 60 la sută de analfabeți.

Nu se poate trece cu teorii importate peste veacurile de surghiun și subjugări îndurate de neamul nostru, ca să oferim generoase prilejuri de afirmare parvenită, celor câteva sute de repatriati, care nu-și iau oboseala să cunoască adevăratele noastre realități, așa cum ele se prezintă azi.

Clasică este, sub acest raport, noua lucrare a d-lui Șt. Zeletin: „Burghezia română, originea și rolul ei istoric” — prin care vrea să ne convingă că o mână de detentori politici și profitori improvizati, au alcătuit și sunt a se privi ca o burghezie românească.

Or, toată lumea știe că și după întregirea neamului, toți cei ce-ar putea aparține burgheziei, nu dau nici un milion de contribuabili față de 7 jum. milioane contribuabili agricoli.

Când știm că burghezia satelor nu dă nici cifra de 100.000; când știm că muncitorii noștri industriali nu dau nici cifra de 200.000 și întreaga populație burgheză a tuturor orașelor țării, în frunte cu Capitala, nu dau decât vre-o 2 milioane suflete — ne întrebăm, dacă grosul populației, restul de aproape 15 milioane suflete, ce sunt, dacă nu agricultori?

Gred că sunt la largul meu, când afirm greșala ce se face ca 95 la sută din preocupările noastre, din legiuirea noastră, din politica noastră socială, economică, și de administrație să fie pentru cele 15 la sută ale orașenilor și burghezilor și nu pentru cele 85 la sută ale populației agricole, care formează această țară.

Că suntem datorii să năzuim înspre completarea noastră socială și economică; să avem industrie, negoț, valori-

zatori economici sub raport material și să ne ținem la curent cu producția intelectuală, pe toate terenele — este firesc și de dorit.

Dar nu avem scuze să neglijăm și nu avem dreptul să stingenim cea mai mare, cea mai puternică, cea mai românească producție a țării, care **azi ne-o dă agricultura.**

Sănătatea, cinstea și cel mai puternic rezervoar de energie, nouă ni-l dau satele plugărești. Sprijinirea producției acestor sate, trebuie azi să precumpănească și să primeze toate celelalte producții.

Intensificarea producției agricole trebuie să fie, în aceste vremuri de tranziție, preocuparea tuturor econo-

miștilor, sociologilor, legiuitorilor și oamenilor de guvernare și de creație reală.

Crearea condițiilor de producție și înlesnirea valorizării produselor agricole directe și indirecte — ne vor crea bucuriile publice și posibilitățile de a ne înșirui în areopagul mondial social și economic.

La adăpostul rezultatelor producției agricole, va fi posibilă producția intelectuală sprijinită materialicește și numai după înfrânarea și înfrângerea intermediarilor și a profitorilor, vom putea vorbi de o burghezie românească adevărată și sănătoasă.

Vasile C. Osvadă

Problema locuințelor în Franța și Anglia

Locuința confortabilă și proprie este o condiție de existență pentru un funcționar. Pe funcționar, ca să-l fixezi de slujba ce o are, ca să-l legi cu toate energiile lui sufletești de îndatoririle lui profesionale, trebuie să-l ferești de mizeriile luptei pentru existență. A-i plăti leafă fără a-i da locuință, sau a-i-o da în forma în care se dă astăzi, prin metoda de barbară rechiziționare, înseamnă a demoraliza, a semianarhiza corpul funcționăresc.

Din lipsa unei mai largi prevederi politice și din cauza unei economisiri înguste, fără perspective, se cauzează statului și progresului public pagube incomensurabile, atât în domeniul moral, cât și în cel economic.

O funcționărimă pauperizată nu e în măsură a da decât un sfert din puterile sale slujbei ce o ocupă. Trei sferturi le pierde în lupta acerbă ce o poartă cu chiriașii și cu mulțimea de mizerii cauzate de lefurile mici, la mulți sub minimul de existență.

O funcționărimă subalimentată este o calamitate publică, atât pentru stat, cât și pentru societate. De aici anarhia în viața noastră publică cu cortejiul ei funest de vicieri.

În funcționărimii locuință și lefuri indestulitoare o redăm întreagă funcțiilor publice. Normalizăm, occidentalizăm viața noastră publică.

Întreagă lumea noastră funcționărească se agită pe tema locuințelor. Dacă în vechiul regat, unde funcționărima are vechi tradiții și poate și proprietăți familiare, problema locuințelor, nu este așa de acută, la noi, în Ardeal, este de acuitate presantă. Ne sbatem de șase ani, fără să găsim o soluționare. Aceste frământări izolate nu vor duce, decât foarte greu și foarte târziu, la o deslegare. Sunt modalități

practicabile și poate și executabile în societățile occidentale organizate. La noi, cu șambelismul nostru oriental, cu absoluta lipsă a simțului de solidaritate profesională, nu vor aduce nici-când sau numai anevoie soluționarea dorită.

Alte țări, ca Franța, Anglia, Statele Unite, Cehoslovacia, sunt de mult pe calea soluționării depline a acestei probleme. Noi face cunoscute sistemele de soluționare ce se aplică în aceste țări, spre a crea o atmosferă de interes în jurul lor.

În Franța se încearcă rezolvirea problemei locuințelor pe cale cooperativă. S'au înființat spre acest scop cooperative de construcții. Unele din ele urmăresc scopul de a face pe muncitori **proprietar de casă**. Spre a deveni cineva proprietar de casă trebuie să îndeplinească anumite condițiuni; să subscrie un număr de acțiuni aproape egal cu valoarea casei, vărsând o parte din valoarea aceasta în numerar; 2) să garanteze achitarea restului din costul acțiunilor prin ipotecarea casei; 3) să facă o asigurare pe viață.

Îndeplinind cineva aceste condiții poate deveni numai decât proprietar de casă. Poate să ajungă cineva proprietar al unei case întregi sau al unui etaj, ori numai al unei părți dintr'un etaj. Această formă de proprietate se practică în Franța numai de câțiva ani. Tot așa se practică și în Cehoslovacia.

În timpul din urmă sistemul de construire de case pentru vânzare începe să fie părăsit, fiind înlocuit cu sistemul de construire de case pentru chirie.

Pentru muncitori, mai ales, e mult mai ieftin și mai economic să fie chi-

riaș al unei case, decât proprietarul acesteia. Pentruca cineva să fie proprietar de casă trebuie să plătească: chirie, premiul de amortizare și premiul pentru asigurarea vieții. Chiar și la termenul de împrumut mai lung, d. e. 20 de ani, premiul de amortizare va fi cel puțin 25 la sută, iar premiul pentru asigurarea vieții de cel puțin 1.5 la sută. Astfel că, în total, plățile anuale se ridică la 4 la sută din suma întreagă. Prin aceasta plata de chirie aproape se dublează. Pe lângă motivul de ordin financiar mai sunt și altele, pentru cari muncitorul industrial francez își dorește mai bucuros o casă cu chirie, în condiții de stabilitate avantajoasă decât o casă proprie.

Casa proprie îl leagă de loc și de patron. Apoi este o plasare rea, irațională de capital. Dacă muncitorul vrea să-și vândă casa, o va putea face numai cu pierdere pentru sine, iar dacă moare, dispăre valoarea întreagă a casei, în urma greutăților împărțirii.

Se fac obiecțiuni contra cumpărării de case, ca proprietate, nu numai din punct de vedere al muncitorului, ci chiar și din cel al societății care construiește. Pentru societățile provizorii, înființate numai cu scopul de a face din fiecare societar proprietar de casă, chestiunea nu e grea. După ce și-au realizat scopul, aceste societăți n'au decât să se desființeze.

Pentru societățile de construcții cu un program fix, sistemul menționat face imposibilă realizarea în viitor a unor proiecte serioase.

Muncitorul, ca proprietar, poate face ce va vrea cu casa. Ceeace contribuie la suprapopularea și la pauperizarea clasei muncitorești, iar societatea este împiedicată în îndeplinirea scopurilor sale.

Din aceste și din alte motive sistemul de construcție de case pentru vânzare se părăsește, adoptându-se sistemul de „**societăți cooperative ale chiriașilor de locuințe**”.

Acest sistem s'a aplicat mai ales în Anglia.

Capitalul necesar pentru scopul acesta se adună în acelaș fel cum se practică la cooperativele de construcție. Se subscrie cotizații, cari se varsă treptat în rate lunare.

O parte din capital trebuie vărsat în numerar, care se poate obține pe cale de împrumut. Ca proprietar al casei și al pământului figurează cooperative. În felul acesta societarii nu sunt numai chiriași, ci în acelaș timp sunt și acționari. Ei trebuie să aibă un anumit număr de acțiuni, cari reprezintă valoarea locuinței lor. Prin aceasta ei sunt și proprietari. Locuin-

tele și-le închiriază lor înșile, fiindcă societatea, care este proprietară este formată de ei înșiși.

Societarii unei asemenea societăți se bucură de toate avantajile chiriei, întrucât pot să stea cât vor vrea și să abzică ori și când.

În cazul când părăsesc casa, atunci o predau societății, care, la cerere, reține acțiunile ce le posedă.

În acelaș timp societarii se bucură și de toate avantajile de proprietate. Cât timp plătesc, nu pot fi evacuați, iar plata de chirie nu poate fi sporită, decât numai prin adunarea generală a societății. Profitul, pe care-l are societatea prin sporirea plății de chirie, se va repartiza, după principiul cooperativ, între societarii în proporție cu plata de chirie pe care o varsă fiecare. În felul acesta sporul de chirie plătit de fiecare societar, se va restitui fiecăruia sub formă de dividendă sporită. Eventual sporul se poate întrebuiți pentru îmbunătățiri generale, în construcțiile de utilitate publică.

Societarii se bucură ca chiriași de toată liniștea și independența, iar ca

proprietari de toată siguranța în ce privește plasarea capitalului.

„Dacă ne vom aminti, spune Ch. Gide, viața grea, la care sunt expuși chiriașii, mai ales în ultimul timp, nu se poate să nu apreciem acest orășel fericit, ai cărui locuitori nu sunt agitați de teama de a fi rămași într'o bună zi fără locuință, ci toți se găsesc la ei acasă, ca o păsărică în cuibul său, păstrându-și însă aripile și putând să zboare când vor vrea“.

Aceste cooperative în Anglia sunt destul de numeroase. În 1922 existau 245 cooperative de chiriași cu aproape 13,000 societari și cu un capital de 8,200,000 lire st., ceea ce corespunde aproape exact valorii caselor și pământului. Majoritatea membrilor acestor societăți mai degrabă se recrutează din mijlocul micii burghezii, decât din mijlocul muncitorilor industriali.

Asemenea societăți există și în America și chiar și în Rusia. Franța nu are cooperative de locuințe.

Petru Suciu

Proiectul de lege al camerilor de muncă

O viață nemulțumire a provocat în rândurile muncitorimii manuale. „Proiectul de lege pentru înființarea și organizarea camerilor de muncă și a consiliului superior al muncii“.

Ziarele muncitorești au comentat cât se poate de aspru acest proiect, considerându-l ca făcând parte din șirul legiuirilor de restricție al libertăților de organizare muncitorească.

De bună seamă că această atitudine ferm ostilă, ne-a îndemnat într'o măsură oarecare de a-l cerceta și noi.

Întotdeauna soarta unei legiuiri muncitorești, în epoca noastră, a format domeniul dificil pentru legiuitor, deoarece trebuia să se legitimeze raporturile dintre capital și salariat. Ori, în acest caz, legiuitorul se găsește fatal pus între ciocan și nicovală. Adică, între situația de a împăca revolta mulțimei care pretinde o nouă viață mai omenească, mai liberă, și de a servi interesele marilor trusturi capitaliste, reprezentate prin marea sau mica industrie, pe ale căror forțe, incontestabil, se razimă puterea statului de azi.

Cam în aceeaș dilemă considerăm și pe făuritorul acestui proiect. Eri-jindu-se în protecționist față de

chestia muncitorească, ce își ia din zi în zi un caracter tot mai pronunțat, a elaborat acest proiect de lege.

E interesant faptul, că în expunerea de motive se recunoaște, că țara noastră ajungând într'un stadiu de dezvoltare industrială înaintată, se cer anumite legiuiri după tipul celor existente în țările apusului, cari dispun de o industrie puternică.

Dar în acelaș timp, legiuirile croite la noi, nu iau decât „mirusul“ celor apusene, iar fondul... ferească sfântul! Ce e drept, nici nu încerc să fac sau să pretind o comparație între noi și apus, din puternicul motiv că nici statul și nici muncitorimea nu pot fi comparate. În orice caz ar trebui, ca cel puțin atunci, când pretindem a ne ține de pasul vremii, să fim loiali și cinstiți: orice om cu judecată, nu poate admite introducerea unei noi legiuiri, fără a ține seamă de mediul de viață socială în care trăiește poporul, căruia vrei să-i aduci legiuirea. Dar nici să aduci o legiuire care în aparență sau în „expunere de motive“ să-i spuie democrației și necesară vremii, iar în fond, să nu fie altceva, decât o gâtuire a dreptului de organizare.

Este un lucru de netăgăduit, —

și pe care cercetările ni-l poate pune la îndemână, că legiuirile așa zise protecționiste ale statelor asupra mișcărilor muncitorești, nu au fost în toate timpurile altceva, decât o apărare indirectă a intereselor capitaliste, față de revendicările la o viață mai bună, cerută de mulțimea producătoare de bunuri.

Acelaș lucru îl descoperim în proiectul de lege al camerilor de muncă, ce se va prezenta spre aprobare corpurilor noastre legiuitoare.

Cercetând proiectul în întregime în mod absolut obiectiv, vom găsi o lectură din cele mai nebuloase, în special în pasagiile cari ar trebui să fie cât mai clare. Astfel găsim în art. 3 al legii următoarele: „În regulamentele pentru camerele de muncă și secțiunile lor se va avea în vedere că funcționarea lor, în conformitate cu legile, să aibă la bază organizațiile profesionale „obligatorii!“, pe categorii profesionale, cari, conform legilor să poată colabora cu camerele de muncă și secțiunile lor, în îndeplinirea atribuțiilor date acestora“.

O spunem sincer: nu pricepem ce vrea legiuitorul cu aceste organizații obligatorii. Să se refere, oare la existența „sindicatelor galbene“ cari nu sunt decât un surogat și o coadă de topor în mâna celor ce luptă fățiș contra organizațiilor actuale muncitorești?

Să se refere în mod sincer la organizațiile existente? Atunci ce rost are cuvântul „obligatorii“?

De asemenea sunt aliniate întregi cari au o mulțime de fețe și de posibilități de interpretare. Art. 7 al. c. ne dă o asemenea probă.

Dar să lăsăm deocamdată comentarea „stilului în doi peri“, care e format din atâtea portite. Aceasta se observă aproape la orice legiuire. Făuritorului de legi îi trebuie totdeauna o sabie cu două tăișuri, pentru a o putea mânui după cum îi cer interesele.

Legea însă are o altă parte care ne pare oarecum curioasă. În articolul 2 ea spune: „În aceste camere vor fi reprezentați toți acei cari muncesc fizic, intelectual, profesional sau artistic, salarizat sau nu, întrucât ei nu fac parte din alte instituții oficiale create prin lege pentru apărarea intereselor lor profesionale și întrucât îndeplinesc condițiile de a fi alegători la camerele de muncă“. Ori după cum glăsuște acest articol, legea cuprinde în complexul ei de organi-

zare nu numai munca manuală ci și pe cea intelectuală. Nu știu ce intenție a avut legiuitorul când a generalizat munca, — care în mod logic cuprinde ambele categorii —, dar este știut, că între munca manuală încătușată în regulamentul de fier al uzinei și munca intelectualului liber este o diferență colosală. Pentru muncitorul părțit din fabrică legea va fi o literă sfântă de evanghelie și un lanț de fier, pe când pentru intelectualul cu vază din partidul de guvernământ, va fi o nimica toată de care nu se va sinchisi niciodată.

Dar acest nonsens iese mai mult în evidență când comparăm art. 2 al legii cu pasagiul citat mai sus din art. 3 relativ la funcționarea camerilor de muncă având la bază organizațiile profesionale obligatorii. Se pune întrebarea: Unde este sindicatul artiștilor, poetilor, prozatorilor, doctorilor, farmacistilor, advocaților, contabililor de bănci, procuriștilor, samsarilor, cocotelor, etc. etc. . . . Când muncitorul pășeste pragul fabricii, întâlnește în cale o mulțime de oameni, cari aleargă după pâine și o câștigă — de mulțea mai ușor de cât el — și se pune întrebarea dacă și aceștia nu se pot numi toți muncitori? Răspundem hotărît da! Atuncia toți trebuie organizati în sindicate și aceste organizații să stea la baza camerei de muncă. Căci de altfel, ce putem considera ca muncă, decât modalitatea de a scoate bani necesari existenței.

Veți spune, că muncă, nu se poate considera decât productivitatea, adică câștigul existenței cu sudoarea feței. Dar oare, putem noi aplica acest rincipiu în mod absolut general în societatea de astăzi, sau nu? E o întrebare rea subversivă.

Si atunci, rămânem la realitate. Sindicatele muncitorilor manuali vor forma baza camerilor de muncă, așa cum cere legea, deoarece numai ele există. Constatând acest adevăr, să vedem acum, cum vor fi reprezentați muncitorii manuali în camerele de muncă și Consiliul superior al muncii.

Art. 5 spune: „Consiliul general al Camerilor de muncă se compune din membrii aleși, membrii de drept și membrii corespondenți. In aliniatul 1 al aceluiaș articol se spune că numărul membrilor aleși poate fi între 20—50, comparativ cu numărul și importanța categoriilor prevăzute la art. 6.

Să vedem cine sunt membrii de drept și corespondenți, pentru a ne da seama și ce fel de legătură pot avea ei cu interesele muncitorimii. Sunt membrii de drept: 1) Câte un delegat din fiecare consiliu județean din circumscripția Camerei; 2) Un delegat al consiliului comunal al comunei unde funcționează camera, sau al fiecărei comune urbane în care se găsește o secțiune; 3) Inspectorii industriali sau agricoli din circumscripția respectivă; 4) Medicul primar și Inginerul șef al județului unde funcționează camera; 5) Un delegat al casei cercuale; Președintele federației cooperatiste; doi delegați ai camerelor de comerț și industrie și un delegat al camerei de agricultură. Acești membrii își vor desemna totodată și supleanții. Membrii corespondenți vor fi în număr de 10 și vor fi aleși dintre persoane reputeate prin cunoștințele lor în chestiunile sociale și muncitorești, chiar dacă nu fac parte din categoria celor prevăzuți la art. 2., adică din clasa muncitorilor manuali și intelectuali.

Până aici vedem destul de clar ce mai rămâne muncitorimii. Dar să mergem mai departe, la consiliul superior al muncii. Aici reprezentanții se împart în modul următor: Grupul delegaților statului, al muncii și al patronilor. Statul e reprezentat prin: Direct. asig. sociale, Direct. serv. Comercializărilor, directorii generali ai industriei, comerțului, minelor, P. T. T., C. F. R., S. M. R., R. M. S. Un rep. al Intrep. M. de R., dir. gen. al învăț. profesional, titularul catedrei pentru accidente muncii dela facult. de medicină din București, Direct. serv. igienei industriale, un director dela ministerul de agricult. și direct. gen. al Muncii. In total 15 reprezentanți.

Grupul patronal e reprezentat prin 27 persoane. Grupul muncii, prin 8 salariați comerciali, 2 agricoli, 20 industriali iar munca intelectuală prin 20 de persoane, dintre care 6 numite de minister și numai 14 reprezentative.

O recapitulație ne dă: Statul și patronatul ale căror interese sunt identice, 48 persoane; Munca manuală și intelectuală 44 persoane. Unde mai socotim că Ministrul prin art. 55 al. 1 își rezervă dreptul de a alege pentru consiliul superior, membrii pe cari-i va crede personal de cuviință, din cei desemnați de camerele de muncă din țară. Și

în cazul acesta ne vom pomeni și cu cei 14 intelectuali tot partizani ai guvernului, ba poate rupe și a-comoda după interes și din grupul muncii manuale.

Așa stând lucrurile, nu pricepem cum se poate numi acest proiect, lege muncitorească. Deși încadrate, atât camerele de muncă cât și consiliul statului, cele mai de seamă, toșiliul superior, numai cu autoritateși legiuitorul ne uimește cu nesiguranța și probabilitatea unei funcționări subversive a camerilor de muncă, când introduce art. 19 care spune: „Consiliile camerilor de muncă pot fi dizolvate în cazul când lucrează în contra intereselor superioare ale Statului“.

Să fim serioși . . . și sinceri, nu găsim nici un scop bine determinat în existența acestei legi care să deservască interesele mulțimei muncitoare. Cu ce ameliorează ea actuală situație jalnică, morală, intelectuală și materială a nenorocitului, care pășeste funerar pe uliți noroioase în faptul dimineții și în preajma nopții, cu burta lipită de seale, către uzină și de acolo înapoi la bordeiul mizerabil? Să fie oare explicația aliniatului 2 din art. 4 în care camerele de muncă au însărcinarea de a exercita acțiunea de control și îndrumare asupra — plăpândelor — „organizații profesionale“ existente? De bună seamă că aici e adevărul. O lege caută să controleze pe alta.

Cu legiuiri făurite după vechiul calapod de viclenie și fardate cu vopsea apuseană, nu putem noi statornici niciodată o viață economică solidă și o producție rațională. De acest adevăr trebuie să ne pătrundem cu toții, fie că facem parte dintr'o tabără sau dintr'altă.

Ion Mehedințeanu

Datoriile culturale ale armatei. — Din Basarabia cea prea ades hulită că stă sub călcâiul stării de asediu — și orice stare excepțională dă naștere la atâtea abuzuri regretabile — ne vine o veste bună. In Volontirofca un grup de ofițeri se îndeletnicește și cu preocupări științifice și culturale. S'au pus bazele unui muzeu, s'au făcut săpături arheologice, s'a creat o universitate populară, un teatru ambulant cutreeră comune, se plasează orfanii, se stă într'ajutorul copiilor de liceu săraci, o bancă populară a meseriașilor este pe punctul de a se înființa, etc. Aceste inițiative sunt foarte salutare și trebuie să servească de model. In timpul nostru bantuit de atâtea privațiuni, armata nu poate sta rigidă, ci asistența sa culturală este o nobilă îndeletnicire, ce-o vom semnala cu plăcere oriunde s'ar ivi.

Istoriografia săsească și Români din Ardeal

(Rândurile cari urmează sunt un fragment de capitol dintr'un studiu „**Istoria minorităților din Ardeal**“ care se va pune în curind sub tipar. Autorul acestui studiu crede că azi, când chestiunea minorităților se discută cu atâta aprindere și cu atâta lipsă de critică serioasă, face un bun serviciu publicând o istorie a minorităților (Sași, Săcui, Maghiari și Evrei) scrisă de **înșiși istoricii minorităților**. Nu se citează în acest studiu nici o opinie **românească**, nu se invocă cercetările nici unui istoric **român**, ca astfel obiectivitatea studiului să fie cât mai incontestabilă. Studiul este rezumatul cercetărilor istoricilor minoritari pe cari înseși minoritățile îi consideră drept cei mai competenți autori istorici ai lor.)

Primele documente istorice **scrise** despre existența Românilor în Ardeal datează din epoca imigrației săsești (veacul al XII-lea).

Nimic mai firesc. Coloniștii sași, al căror număr în tot cursul veacului al XII-lea abia a fost de 6—10.000, înmulțindu-se prin continue admigrării — cum se va fi înmulțit și numărul Românilor cu întoarcerea vremilor mai liniștite, aceștia coborîndu-se din munți în văile lor — și căutând să-și întindă hotarele teritoriilor ocupate au venit, în mod fatal, în conflict cu locuitorii români autohtoni cari locuiau aceste teritorii. Nimic mai natural, nimic mai logic.

Ardealul n'a fost niciodată un pustiu — un **desertum**, — ci a fost întotdeauna locuit de o populație românească autohtonă, de descendenții vechilor coloniști romani. Până către sfârșitul veacului al XVIII-lea acest adevăr istoric n'a fost niciodată contestat.

Cel mai vechiu istoriograf săsesc, Lorenz Töppelt, care a publicat, la 1667, prima istorie a Transilvaniei,¹ recunoaște că Români sunt urmașii vechilor coloniști romani și ca să ia importanța acestui argument de greutate emite teoria că Sașii sunt locuitori și mai vechi ai Ardealului, fiind descendenții ai înșiși Dacilor și Goților.

Valentin Frank von Frankenstein, consilier gubernial și **Comes Saxonum**, scrie 30 de ani mai târziu²: „Valahii sunt pentru autor, cum pentru cei mai mulți istorici, rămășițe ale vechilor colonii romane. Dacă, însă, cineva i-ar socoti drept Daci, a căror limbă s'a pierdut în limba latină, eu nu aş contrazice.”

¹ Lorenz Töppelt, *Origines et occasus Transylvanorum etc.*, Lugdum, 1667.

² V. Frank von Frankenstein, *Breviculum originum nationum et praecipue Saxonicae in Transylvania, Cibinii, 1696.*

Un secol, mai târziu, alt istoric sas, Michael Lebrecht, preot și profesor în Sibiu, scrie³: „Din veacurile acele (primele veacuri ale erei creștine) s'au păstrat în țara noastră monumente vii, cari grăiesc mai convingător decât toate argumentele despre existența Romanilor în aceste ținuturi, anume Valahii, pe cari îi avem în jurul nostru. Azi, ce-i drept, un popor disprețuit, dar odinoară biruitorii Goților și cei mai vechi locuitori ai țării. Ei se numesc în limba lor și azi **Rumuni**, vorbesc limba latină aproape mai curat decât se vorbește chiar în Italia, și cele mai multe obiceiuri ale lor isvoresc din vechi obiceiuri romane.”

Originea romană și continuitatea Românilor în Ardeal este o axiomă pentru toți istoricii sași. Ea suferă o rectificarea numai către sfârșitul veacului al XVIII-lea.

Înainte de odomnia Împăratului Iosif II „Valahi” fuseseră un popor disprețuit, lipsit de orice drepturi, ținut într'o umiltoare stare de robie de către națiunile stăpânitoare din Ardeal, a căror dietă în mod consecvent le refuza orice ușurare a sortii. Erau, în consecință, neprimejdioși și nimic nu împiedeca spunerea adevărului istoric. Domnia lui Iosif II aduce însă o schimbare. Călătoriile Împăratului prin Transilvania îl aduc în atingere cu acest popor oprimat. Originea romană, **nobilă**, a Românilor îl impresionează și-l determină să publice cunoscutele ordonanțe, prin cari li se acordă Românilor „conciivilitate” pe pământul numit „săsesc” și se ușurează soarta iobagilor români. Revoluția lui Horia a fost, în parte, încurajată de aceste simpatii netăgăduite ale Împăratului, simpatii cari nu dispar nici după suprimarea sângeroasă a răscoalei prin înseși trupele împărătești. La 13 Decembrie 1784, Împăratul Iosif II îi scrie guvernatorului Ardealului, baronului Bruckenthal: „Acest eveniment trist ar trebui să-i convingă pe nobili și pe latifundiarilor că viața și moșile lor sunt în mâinile mulțimii, anume a poporului, și că acest popor poate fi ținut în frâu în mod stabil numai prin un tratament echitabil, prin încredere și dragoste, iar excesul de severitate îl poate supune numai în mod vremelnic...”⁴ Simpatiile acestea ale Împăra-

³ (Michael Lebrecht). *Die Geschichte von Siebenbürgen in Abend. Unterhaltungen vors Volk*, Hermannstadt, 1784.

⁴ G. Schaser, *Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Freiherrns S. von Bruckenthal*, Hermannstadt, 1848.

tului puteau să-i prefacă pe „Valahi” într'un rival primejdios în ce privește privilegiile de cari se bucurau Sașii, mai expuși, fiind date numărul lor neînsemnat și izolarea lor completă de marile masse ale poporului german, — și atitudinea lor față de Români se schimbă.

Cu începerea epocii Iosefiniane istoriografia săsească nu ne mai recunoaște originea romană, ci ne socotește drept Slavi romanizați. Vechimea noastră în Ardeal nu ni-o contestă, însă, acum.

M. Lebrecht, profesorul și preotul sas din Sibiu, a cărui istorie am citat-o mai sus, își reeditează la 1791 istoria⁵ și scrie acum: „Valahii de obicei sunt socotiți drept rămășițe ale Romanilor, fiindcă limba lor seamănă mult cu limba latină; fiindcă într'adevăr se numesc **Rumuni** și fiindcă multe din obiceiurile lor au pecetea romană. Dar Valahii nu sunt romani, ci un popor barbar... care pe la 830 a invadat Dacia slavă și s'a așezat aci.”

Universitatea săsească, ajunsă în conflict cu Curtea împărătească din Viena, publică în această vreme numeroase studii și memorii, prin cari caută să-și apere privilegiile amenințate. În toate aceste studii și memorii prioritatea românească în Ardeal este admisă fără discuție. H. Hermann, unul dintre fruntașii sași din Brașov, publică și el un studiu despre constituția Sașilor și scrie: „Două popoare se găseau („se deosebiau”) în această epocă în Ardeal: Săcuii, cărora mai târziu li s'au adăogat Maghiarii, și Valahii; cei dintâi ca stăpâni și biruitori, cei din urmă ca supuși și biruiți... Un al treilea popor li s'a adăogat abia către sfârșitul veacului al XI-lea (Sașii)”⁶

Dar punctul de vedere oficial al Universității săsești în ce privește continuitatea Românilor din Ardeal este exprimat și într'o istorie — am putea zice oficială — publicată tot în acest timp. „Un grup de prieteni din jurul preotului Filtsch, între ei și primarul Sibiului F von Rosenthal, care avea legături cu Bruckenthal, au hotărât să publice o istorie a poporului săsesc din Ardeal și s'au gândit să însărcineze cu această lucrare pe A. L. Schlözer, profesor în Göttingen”, cunoscut ca unul dintre cei mai erudiți istorici ai

⁵ M. Lebrecht, *Siebenbürgens Fürsten*, Hermannstadt, 1791.

⁶ (H. Hermann), *Die Grundverfassungen der Sachsen in Siebenbürgen und ihre Schicksale*, Offenbach, 1797.

epocii sale. Schlözer primește însărcinarea și istoria apare la Göttingen (1795—1797), o istorie „în care simțul național se împărechia cu perspicacitatea critică, în care privirea largă, căreia nimic nu-i scapă, nici cea mai îndepărtată analogie, exercită mereu o influență cuceritoare”.⁷

Primele două coale ale istoriei, în cari se face pomenire de această însărcinare, sunt trimise la Sibiu, ca universitatea săsească să-și spună părerea. Preotul Filtsch răspunde că „Bruckenthal și alți prieteni buni sunt de părerea să nu se facă nici o aluzie la însărcinarea dată din partea națiunii, aceasta parte pentru **raisons d'Etat**, dată fiind situația critică în care se găsește națiunea sub toate raporturile, parte ca și autorul să fie scutit de bănuiala de-a se fi lăsat mituit.” Cele două coale sunt retipărite și aluzia la însărcinare este suprimată.⁸

Schlözer continuă să trimită, spre a fi revizuite, și celelalte coale și în cele din urmă lucrarea apare.⁹

În ce privește poporul românesc, Schlözer — căruia i s'au pus la dispoziție toate documentele arhivelor universității săsești — scrie că „Valahii, pe cari Sfântul Ștefan i-a găsit deja în țară, sunt adevărații **indigenae** sau **inguilini** ai țării. Toți ceilalți sunt străini, oaspeți, **advenae**, Maghiarii ca și Sașii, și Săcuii ca și Maghiarii și Sașii.” Universitatea din Sibiu nu găsește de dificultate decât cuvântul de „**indigenae**”, care „ar putea fi greșit interpretat”, și propune pentru o viitoare ediție fraza „cari... sunt astfel cea mai veche populație a țării.”

Gubernatorul Ardealului, baronul Bruckenthal, de origine săsească și cu mari legături cu Curtea împărătească a Mariei-Tereziei („Bruckenthal era unul dintre cei mai frumoși bărbați ai timpului său”, scrie istoricul sas Fr. Teutsch), om de-o însemnată cultură politică, dându-și seama cât de mult trage în cumpănă faptul că „Valahii” sunt cei mai vechi locuitori ai țării, se gândește și el — nu să

conteste prioritatea românească în Ardeal, ci să reediteze teoria lui Töppelt despre originea dacică și gotică a Sașilor, ca aceștia să poată fi prezentați drept un popor și mai vechiu pe aceste plaiuri decât Românii. El adresează universității săsești întrebarea dacă nu cumva s'ar putea găsi documente cari să sprijinească această teorie și sugerează în aceeași vreme și idea publicării unei colecții de documente. Universitatea Săsească acceptă ideea și la 1828 ia în discuție chestiunea. „Reschner, Schaser și Neugeboren (acest din urmă fiul unui curelar imigrat în Ardeal, înainte cu vreo 6 decenii, din Prusia) i-au prezentat un proiect. Colecțiunea avea să cuprindă documente privitoare la viața bisericească și politică (a Sașilor) până la anul 1792, așa însă, încât între ele să nu se ia nici un document care în cea mai mică măsură ar putea fi nefavorabil națiunii săsești”.¹⁰

Colecțiunea n'a apărut, însă, decât mult mai târziu iar în ce privește originea gotică a Sașilor — nu s'a găsit nimic. Prioritatea noastră în Ardeal a rămas și mai departe o axiomă necontestată — până târziu după 1848.

Profesorul I. K. Schuller, cel mai serios istoric sas, pe care însuși Teutsch îl numește „întemeietorul istoriei săsești” și „pater historiae”, a început la 1840 publicarea unei istorii critice a Ardealului,¹¹ în care spune: „Sunt departe de-a contesta orice continuitate între era romană și perioada următoare a istoriei Ardealului și să decretez țara, în contradicție cu toate analogiile, drept un pustiu, în care înainte de venirea Maghiarilor n'a fost suflet omenesc. Rămășițele **romanizate** ale dacilor, contopite cu frânturile popoarelor cari au invadat țara mai târziu, au fost... locuitori (permanenți) ai țării. Și de altminterlea, un **desertum** nu exclude orice populație ci indică numai lipsa unei culturi regulate a pământului.”

Însuși episcopul sas G. D. Teutsch, care a publicat cea dintâi istorie a poporului săsesc din Ardeal și nu găsește aproape nici un singur cuvânt bun pentru Români, nu contestă vechimea Românilor în Ardeal, ci le contestă numai egalitatea de drepturi. „Vlahii și Pecenegii n'au fost niciodată egal îndreptățiți cu Sașii, ci Regii adeseori i-au dăruit ca și cum nu ar fi

fost oameni, ci simple obiecte”.¹² Ce-i drept, Teutsch nu este atât de categoric ca antecesorul său Schuller, ci se mărginește numai la o recunoaștere vagă a viețuirii noastre în Ardeal pe vremea imigrației săsești. „Și mai tristă era situația (Ungariei) dincolo de păduri (Ardeal). Sudul țării era un pustiu, cercetat de hoarde valahe și pecenege, o posesie nesigură a Coroanei ungare.” În răstimpul care s'a scurs între istoria lui Schuller (1840) și istoria lui Teutsch (1852) se petrecuseră anume o serie de evenimente importante: adresa celor doi episcopi români, Lemenyi din Blaj și Moga din Rășinari, către dieta din Cluj (1841—1843), prin care cereau egală îndreptățire pe „pământul săsesc” și pe seama Românilor, și, înainte de toate, revoluția din 1848, care făcuse și din Români o națiune politică.

Istoriografia săsească nu putea decât să admită vechimea noastră în Ardeal, chiar dacă ea n'ar fi fost sprijinită pe nici un fel de documente. Descendenții primilor coloniști sași în Ardeal au moștenit dela antecesorii și descrierea vremilor în cari moșii și strămoșii lor au pus pentru întâia dată piciorul pe pământul românesc al Ardealului. Și această istorie nescrisă, întemeiată pe tradiții sau reminiscențe **personale** transmise prin graiu viu din generație în generație, nu putea să fie — cum nici n'a fost — decât o istorie a vechimii și continuității elementului românesc în Ardeal. Primii coloniști cari au venit în Ardeal au găsit aici o populație românească și descendenții lor știau dela părinți că la venirea lor erau deja Români în țară. „Este o constatare generală că tradițiile populare supraviețuiesc toate războaiele și toate revoluțiile, pentru că poporul, mai puțin expus decât cei mari capriciilor și inovațiilor modei, conservă mai fidel, foarte adeseori în mod inconștient, tot ce privește trecutul său”.¹³

Atât de adevărat este acest lucru, încât nici nu mai poate surprinde împrejurarea că toți istoriografii, cari au contestat prioritatea și continuitatea Românilor în Ardeal, au fost **străini**, deși au scris în nemțește și aproape toți au trăit în mijlocul poporului săsesc. **Iosef Sulzer**, care cel dintâi a lansat teoria imigrării noastre în veacul al XIII-lea,¹⁴ a fost de origine din

¹² G. D. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Kronstadt, 1852.

¹³ Emile de Borchgrave, Essai historique sur les colonies belges en Hongrie et en Transylvanie pendant les XI—XIII siècles, La Haye, 1871.

¹⁴ Franz Iosef Sulzer, Geschichte des transalpinischen, Daziens, Wien, 1781.

⁷ Fr. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Hermannstadt, 1910, v. II.

⁸ Schlözer rămâne desamăgit, fiindcă din această însărcinare se gândise să-și creeze un titlu de glorie. Rămâne însă desamăgit și în ce privește răsplata. Fiul său spune în biografia tatălui său că „Răsplata bănească promisă n'a fost atât de strălucită cum se așteptase.” Vezi pentru întreaga această expunere: „Transylvanien, Beiblatt de Siebenbürger Boten, Hermannstadt, 1867”, articol de I. K. Schuller.

⁹ A. L. Schlözer, Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, Göttingen, 1795—1797.

¹⁰ Fr. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Hermannstadt, 1910, Vol. II.

¹¹ I. K. Schuller, Umriss und Kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen, Hermannstadt, 1840.

Laufenberg, Elveția, și venise în Ardeal la Brașov, ca „auditor militar“, abia cătră sfârșitul veacului al XVIII-lea; **Johann Christian Engel**, care contestă continuitatea noastră, dar admite prioritatea, susținând teoria că Românii ar fi venit în Ardeal în cursul veacului al IX-lea¹⁵), este de origine din Leutschau, Zips și venise în Ardeal tot cătră sfârșitul veacului al XVIII-lea, ocupând la început funcțiunea de secretar al cancelariei aulice din Cluj, și mai târziu cea de consilier al consistoriului evanghelic din Sibiu; **Joseph Karl Eder**, care din însărcinarea Sașilor a combătut „Suplex libellus Valachorum“, contestându-ne și originea și vechimea¹⁶), este originar din Austria, de unde-venise, cu tatăl-său, la Brașov, tot în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea; **Paul Hunfalvy** (Hunsdörfer)¹⁷ este de origine din Zips, iar **Robert Rösler**¹⁸), care a căutat să susțină noua teorie cu un mare aparat științific și cu mult talent, a fost german din Moravia.

A fost nevoie ca istoria Ardealului să înceapă a fi scrisă de oameni influențați de considerații politice, ca și istoriografia săsească să adopte aceleași teorii interesate și în contradicție cu toate cercetările și tradițiile săsești.

Aceasta se întâmplă însă numai cătră sfârșitul veacului al XIX-lea, când și „Valahii“ ajunseseră la deplină conștiință națională.

„Istoria Sașilor din Ardeal“ de episcopul G. D. Teutsch, operă istorică pe care am pomenit-o deja, a apărut în 4 ediții. Prima ediție, cea dela Brașov, din 1852, cum am văzut, nu contestă încă vechimea noastră în Ardeal. Discutând privilegiile acordate imigranților sași de cătră Regele Andreiu II. (1204) și analizând donațiunea unei păduri pe care le-a făcut-o acest Rege, din cuvintele diplomei „praeter vero supradicta silvam Blacorum et Bissenorum cum acquis usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blacis et Bissenis eisdem contulimus“, ajunge la deducția că pe timpul venirii Sașilor erau deja Români în Ardeal, dar aceștia nu aveau aceleași drepturi ca Sașii. Regele Andreiu II le-a dăruit Sașilor această pădure „dimpreună cu

Vlahii și Bissenii de pe ea, cum s'a întâmplat și de altădată“.

Și Teutsch citează ca exemplu pe Regele Ludovic I, care la anul 1377 a dăruit orașului săsesc Cluj satul „valah“ Feleac, și pe Regele Matia care la 1472 le-a dăruit Bistrițenilor valea Rodnei, iar Sibiienilor cercul Făgărașului „cu toți Vlahii cari locuiau acolo“. Teutsch adaogă doar că „aceasta nu însemnează că istoria ar vrea să spună că poporului valah nu trebuie să i se acorde drepturi omenești și cetățenești, ci numai că nu poate fi vorba despre un drept istoric al poporului valah ca popor separat pe pământul săsesc“. Ediția dela 1872, apărută la Lipsca, păstrează nemodificată întreaga această expunere, care numai în mod indirect admite prezența Românilor în Ardeal pe vremea imigrării săsești.

Episcopul G. D. Teutsch moare înainte de-a putea pune sub tipar o nouă ediție. O face, însă, fiul său Friedrich Teutsch, care în aceeaș vreme continuă istoria poporului săsesc până în zilele noastre.

Fr. Teutsch este și el istoric, care a publicat diferite studii privitoare la trecutul Ardealului și în special la trecutul poporului săsesc. Aceste studii sunt însă publicate cătră sfârșitul veacului al XIX-lea, când conflictul între Românii autohtoni și Sașii imigrați începuse deja. Influența acestor conflicte se resimte deja în studiile lui: Fr. Teutsch nu mai pomeneste de o populațiune românească în Ardeal pe vremea imigrării săsești.¹⁹ I se pare însă totuș prea hazardat să conteste prezența oricărei populațiuni și să prezinte Ardealul de pe timpul lui Geyza II drept un pustiu absolut nepopulat. Admite deci o populațiune, dar nu o populațiune românească, ci una — slavă. „Când au imigrat Sașii, în Răsăritul Ardealului erau deja Săcui. În o anumită parte a teritoriului, în care s'au așezat Sașii, **chemaji**, trebuie să admitem și prezența unor colonii slave. Absolut nepopulat n'a fost „pustiul“. Fi-rește, aceasta nu se poate constata din documente sau alte dovezi scrise, dar la prezența unei populațiuni trebuie să conchidem din numirile slave de dealuri, de râuri, și munți, cari ne vorbesc într'un graiu plin de taine. Transmiterea acestor numiri până în prezent numai așa se poate explica, că imigranții sași au luat dela populația slavă, neînsemnată, aceste numiri și le-au transmis urmașilor.“ Despre Români nici o vorbă.

¹⁹ Fr. Teutsch, Bilder aus der vaterlaendischen Geschichte, vol. II, Hermannstadt, 1890.

Aceasta este evoluția istoriografiei săsești din timpul domniei ungurești: a) Românii sunt locuitori autohtoni și descendenți ai coloniștilor romani și ai Dacilor romanizați; b) Românii sunt locuitori autohtoni, dar nu sunt descendenți ai coloniștilor romani, ci slavi romanizați; c) Românii, deși cel mai vechiu popor în Ardeal, n'au avut nici odată drepturi egale cu imigranții sași; d) Răsăritul Ardealului a fost, pe vremea imigrării săsești, un **pustiu** locuit de Români și Slavi, lipsiți de drepturi, robi; e) Ardealul pe vremea imigrării săsești era un pustiu locuit, în parte, poate, de o neînsemnată populațiune slavă...

În măsura în care poporul românesc din Ardeal prinde forța și-și revendică cu tot mai mare energie drepturile naționale, în aceeaș măsură istoriografia săsească se lasă tot mai mult influențată de considerații politice și-l prezintă drept un popor venetic, care a căutat și găsit azil în Ardeal și în mijlocul poporului săsesc.

Istoriografia săsească din timpul României Mari este apoteoza acestui politicianism istoric.

La 1925, Friedrich Teutsch publică istoria Sașilor, scrisă de tatăl său, într'o nouă ediție revizuită și completată²⁰). Istoria aceasta nu mai vrea să știe nici măcar de o „neînsemnată populațiune slavă“, ci decretează Ardealul de pe vremea imigrării săsești drept un **desertum** metafizic, iar din numirile slave, pe cari le explicase în 1899, face un „mister“. Imigrarea târzie a Românilor de altă parte este descrisă într'o formă care coboară întreaga istorie la nivelul unui pamflet politic.

„Si un alt popor își face apariția în Ardealul din această epocă (veacul XIII-lea). Opinia națională a acestui popor afirmă în mod sanguinic originea lui romană. Părinții lor ar fi venit în țară cu împăratul Traian și această populațiune romană ar fi rămas aci curată și fără întrerupere până în prezent; toate celelalte națiuni ar fi numai intruse și de drept pământul acesta ar fi al lor. Dar... la anul 258 după Christos legiunile romane și provincialii romani au fost retrași din Ardeal și în furtuna invaziunilor de popoare cari au urmat acestei retrageri dispăre cu desăvârșire vechea populațiune. Nouă veacuri de-arândul, pământul acesta a fost călcat numai de copitele hoardelor de nomazi călăreți. Valahii apar ca populație sedentară la începutul veacului al XIII-lea, mai întâiu pe coastele nordice ale munților Făgărașului, mai târziu și în alte

²⁰ G. D. Teutsch, Geschichte der Siebenbürger Sachsen, Hermannstadt, 1925.

părți ale țării slab populate, — **cea mai nouă, pătură de coloniști imigrați în evul mediu.** Pe urma petrecerii lor îndelungate în imperiul bizantin au adus cu ei creștinismul și s'au numit și se numesc **Rumuni**, fiindcă au fost supuși ai imperiului roman răsăritean, tot așa cum și neo-Grecii și Bulgarii în același înțeles și din aceleași motive se numesc și ei **Romei**“.

„Valahii“ nu au deci nici măcar dreptul de-a se numi Români, dar să mai aibă vre-un drept la pământul Ardealului!

Iată ultimul cuvânt al istoriografiei săsești din România Mare...

Iosif Schiopul

Festivitatea din Turda

De curând a luat ființă în Turda o nouă instituție populară: Ateneul cultural de sub conducerea d-lui judecător Colfescu și-a inaugurat activitatea.

Festivitatea a fost onorată de prezența marelui figuri culturale care este d. N. Iorga, și de alți fruntași ardeleni, printre cari și d-l Mihai Popovici din direcția revistei noastre.

Orice mișcare este justificată din clipa când un mănunchiu de oameni simte necesitatea sufletească de a produce curente, a răspândi lumină, a cultiva idealuri. Și noi credem că orice mișcare reușește din clipa când ea este făcută pentru scopuri altruiste, izgonind ambițiuni vane. Cu perseverență și spirit de întreprindere, se pot ridica pe încetul însă în mod sigur așezăminte durabile depozitare ale dorințelor de bine obștesc. D. Colfescu a accentuat nota jertfirii de sine și a expus principiile unei filozofii de acțiune socială pe cari i le cunoșteam și din lucrări anterioare.

Intreaga societate românească din Turda a ținut să fie de față la noul praznic cultural. Dorim izbândă și de pe această tribună de presă. Și noi credem, că această izbândă va fi cu atât mai apropiată și mai sigură, cu cât Ateneul popular va ști să armonizeze acțiunea sa cu a Asteii locale, adâncind și mai mult simțământul colectiv al sociabilității și solidarității sufletești — de care a vorbit d-l Iorga în cuvinte inspirate. Este vremea, când trebuie să coordonăm mișcările, pentru a garanta capacitatea unei eficacități cât mai mari. Intr'un ceas bun!

H. Trandafir

Răspuns unui frate basarabean

Se împlinesc tocmai șapte ani, de când la sfârșitul războiului, am părăsit Basarabia, și după aproape doi ani petrecuți în capitala ei, m'am reîntors în Transilvania, pe care o părăsisem încă din primele luni ale războiului mondial.

Aduceam cu mine, la întoarcere, amintiri neuitate despre evenimente deadreptul miraculoase petrecute supt ochii mei în provincia rusească de peste Prut, pe care am avut fericirea s'o revăd revenind la matca ei românească, și despre oameni buni și simpli, cari, cu puțină pregătire, dar cu multă dragoste și abnegație, au fost în stare să înscrie în cartea neamului una din cele mai strălucite pagini de istorie.

Dacă amintirea vremurilor mari, pe cari le-am petrecut în Basarabia, mi-a fost o permanentă mângâiere sufletească în ceasurile grele pe cari, am avut să le trăiesc în anii din urmă, să mărturisesc, nu este mai puțin adevărat că adeseori mi-am făcut reproșuri pentru graba cu care m'am despărțit de provincia care-mi devenea în vremuri de cumpănă, o a două patrie și care-mi oferia posibilitatea unei activități publice pe care în Transilvania n'am mai putut-o avea în ultimii șase ani. De nenumărate ori mi-am pus întrebarea, dacă munca mea n'ar fi fost mai necesară peste Prut, decât aici, și această întrebare devenia deadreptul chinuitoare pentru mine mai ales în momentul când prietenii basarabeni o ridicau chestiunea, — fie în convorbiri fie în scrisori, certându-mă pentrucă n'am rămas definitiv la ei.

Cum mustrarea aceasta se repetă destul de des socotesc ca o datorie a mea de a-mi lămuri în fața ei situația. Prilejul mi-l dă următoarea scrisoare primită de curând dela un frate basarabean, care în anul 1918 trezise cu scrisul său un deosebit interes pentru marea problemă de viață a neamului și, care tocmai de aceea este în drept să primească dela mine un răspuns chiar pe cale publică.

Domnule Profesor,

Oare vă mai amintiți de zilele acelea, de pe când treceam prin focul și prin arșița durerii?

Oare vă mai amintiți de zilele acelea, când la tot pasul cu dragoste eram gata să murim pentru dorul de viață al unui neam înmormântat, călcat și batjocorit de toate liftele haine? Și noi suferiam și cu drag luptam deși n'aveam nădejde de nici o răușală, dar

loviam în păgâni, ca să murim și să nu mai suferim. Dar, s'a'ndurat ceriul și ne-a mângâiat.

Oare vă mai amintiți de zilele acelea ale domniei lui Fornt-Odrel, Perper și Levenzon, de pe când își aranjau Jidanii Palestina în Chișinău și-și vârșau veninul asupra noastră?

Oare vă mai amintiți de durerea ce o sufeream, de lacrămile ce vărsam de pe când se împărțeau Carpații și noi ne stăteam în dureri și credință?

Orice Român simte și amintește, care în vremile întunecoase desfășura cartea dorului strămoșesc, se ostenea și sămânță sămăna, ca la timp, de va fi în viață, să se îndulcească de mănunchile sale.

Palestina în Chișinău n'a vroit Dumnezeu, însă răutatea veche a sămănat multe neghini.

Dumneavoastră v'ați făcut datoria la timp și ați plecat, dar noi am rămas și suferim ciulinii, spinii și pălămida.

Tot dușmanul ne batjocorește, cu capul clătește și șoptește, zicând: iată-i pe aceia, cari au vândut Basarabia — Românilor! Să-i pedepsim, să-i omorim! Românie li-a trebuit...

Odată în vieță am avut și eu mângâiere sufletească, ca să mă pot răsufla, pe când erați D-voastră în Chișinău. Dar acum, ca și în timpul Rușilor, nu putem scrie, nu putem rosti adevărul sfânt...

De-ați fi D-voastră aici, poate ni-ați mângâia durerile, dar v-ați depărtat și ați uitat de noi.

Acuma nu mai avem ziar credincios, ca cel condus de D-voastră. „Dreptatea“ de aici, care apare, e numai pentru chioșc, căci scriitorii ei s'au vântură-pleavă, și neghina în doru plevii se'ntărește în rădăcini.

Mare faptă actuală națională ați săvârși, dacă v-ați muta iarăș la Chișinău, nu ca pribeag ci ca un fiu serios al națiunii, pentru a cultiva ogorul creștinește, omenește. Aici v'ați pune în fruntea noastră, și mulțime multă v-ar impresura cu drag. Lucru este mult și iscusiti lucrători puțini. Noi am organizat „Urmisula creștinilor“. Calea e deschisă, trenul e pe șini, numai avem nevoie de meșter ispitit și iscusit.

Veniți și ne fiți președintele nostru și vom scoate ziar, pentru a adăpa omenirea setoasă, de lumină și adevăr. Veniți iarăși la izvorul tămăduirilor: veniți, căci s'au înmulțit durerile sufletești și n'avem doctori iscusiti.

Ardealul are oameni de prisos, însă menirea D-voastră este fericirea noa-

stră. Vino ca o cloșcă și-ți vei strânge puii iarăș, căci sunt speriați prin paragină și venderei îi sugrumă, unul câte unul...

Când eram odată, aveam sufletul pentru ținta de închegare, de adunare. Dar acum, cu mult mai mult e lucrul în datoria noastră, ca să muncim a-prig pentru cultură. Apostolia să n'o uităm, căci pentru ea ne-a născut Dumnezeu, ca să vedem cu ochii mântuirea înaintea feții tuturor popoarelor, și noi la rând în mijlocul lor. Și fericit este tot Românul, care cunoaște și primește milele Dumnezeului celui viu.

Rămân al D-voastră de bine voitor

Teodor Jireghie

Chișinău 15 Noemvrie.

La aceste rânduri atât de sincer exprimate, din parte voiu răspunde următoarele:

Mai întâi de toate, țin să fixez aici că în Decemvrie 1918, după Adunarea dela Alba Iulia, o elementară datorie și față de mine și față de Ardeal, îmi impunea în mod categoric să mă întorc acasă. După patru ani și jumătate de pribegie amară, aveam dreptul să mă întorc în țara mea liberată și să mă bucur din toată inima de fericirea ei. Nici legat cu lanțuri nu m'ar fi putut ținea cineva departe de Ardealul meu, pentru a cărui liberare îmi pusesem în cumpănă și eu, ca atâția alții, viața mea și a familiei mele. Pe de altă parte, Ardealul, ieșit ca prin minune din revoluție, avea nevoie absolută de serviciile tuturor fiilor lui, deci și de ale mele. Fără să mă fi întrebat și fără să-i fi cerut, el m'a chemat din prima zi a liberării lui, la o datorie grea, pe care n'aș fi fost în stare să o refuz și a cărei împlinire însemna pentru mine cea mai dulce răsplată a luptelor și a suferințelor mele.

Trebuia creat, în Ardealul românesc, alături de diferiți factori de viață națională, și un învățământ de stat, și pentru acesta s'au cerut și serviciile mele, pe cari nu le-am precupețit cătuș de puțin.

Pe de altă parte, în acea epocă, treburile publice românești în Basarabia erau de multă vreme pornite pe căi destul de bune, așa că, în acel moment n'aveam deloc impresia că prezența mea ar fi indispensabilă acolo pe vreun teren oarecare.

Este adevărat că, mai târziu, după plecarea din Basarabia a refugiaților români din diferitele provincii, și după pătrunderea tot mai adâncă a politiceii dela București în treburile publice ale tinerei provincii, viața acesteia a început să decadă în mod ver-

lignos scoțând la suprafață o mulțime de oameni fără nici o valoare și stricându-i în mod irevocabil. Am urmărit cu durere de inimă, din departe un proces de rapidă decădere a Basarabiei, pe toate terenele, dar ce mai puteam salva eu din Transilvania, unde eram împresurat de alte datorii și de alte nevoi? Eu îmi făcusem la timp datoria mea întreagă; acum alții aveau răspunderea pentru cele ce se petrec acolo. În ce calitate aș mai fi putut reveni în Basarabia, pentru a oferi serviciile mele, după ce eu în Decemvrie 918 lichidasem întreaga mea situație de acolo, și după ce factorii răspunzători nu mi-au cerut nici odată nimic, — vor fi știind ei, pentru ce? Ce rost puteam eu avea în Basarabia, pe care o încălecaseră, fără milă și scrupul, politicienii de dincoace și de dincolo de Prut?

Intr'un singur fel aș fi putut fi, eventual, de oarecare folos Basarabiei, și anume dacă, cedând stăruințelor unor prieteni de acolo, în frunte cu d. Halippa, aș fi consimțit să reprezint în Cameră sau în Senat, vre-o circumscripție de peste Prut, și să lupt acolo pentru oprirea curentului de distrugere a Basarabiei românești. Dar în privința participării profesorilor universitari la viața politică a țării eu reprezentam un punct de vedere care, în teorie era cât se poate de frumos și de folositor țării, dar care, în împrejurările cu totul anormale dela noi, în practică s'a dovedit nepractic. Eu socotiam că profesorii trebuie să facă unica politică: aceea a științei lor obiective, cu care să îmbogățească țara. Dar politicienii n'au fost de părerea aceasta și eu am avut profunda durere de a constata în ultimii șase ani, că din cauza nepotrivirii ideilor mele cu realitatea brutală a politiceii, eu n'am putut folosi nici opereii de organizare a țării, fie aici, fie în Basarabia, nici activității științifice pe care politicienii fără de scrupul mi-au împiedecat-o tocmai din cauza că n'am voit să fac politică.

Astăzi îmi recunosc greșala, dar mă felicit de a o fi făcut în baza unor motive atât de înalte.

Cu toate acestea, eu n'am uitat nici o clipă Basarabia, decând am plecat dela sânul ei.

Las' că în ultimii 7 ani, am revăzut-o de 6 ori (în Iulie 1919, în Maiu și în Iulie 1923, în Martie și în Iulie 1924 și în Iunie 1925), petrecând, în doi ani consecutivi câte 4—5 săptămâni prin diferitele regiuni ale ei, — dar am fost în permanentă corespondență cu o mulțime de prieteni de acolo și

am urmărit cu atențiune presa basarabeană. Apoi am scris de nenumărate ori în ziarele și revistele dela București și dela Cluj articole despre Basarabia (în „Adevărul“, „Cosânzeana“, „Societatea de mâine“); și am ținut în mai multe localități ale Transilvaniei conferințe (la Cluj, de două ori; la Timișoara, la Oradea, la Dej, la Satu mare și la Săliște) și am publicat trei broșuri despre ea („Călătorind prin Basarabia“, Chișinău, 1923, **Cum s'a făcut unirea Basarabiei**, Sibiu 1925; **Cu gândul la Basarabia**, Arad 1925), iar acum am supt tipar un mare volum, care se tipărește la București supt titlul: **Dela Basarabia rusească la Basarabia românească**.

Mai mult decât atât: am făcut tot ce mi-a stat în putere pentru a strânge legăturile dintre oamenii de carte ai Basarabiei și ai Transilvaniei în scopul unei activități comune. Acestei intențiuni se datorește inițiativa ce am luat, mai întâi printr'o conferință publică ținută în 20 Iulie 1923 la Orhei, și apoi ca delegat al „Astrei“ la Chișinău, în primăvara anului acestuia, când am stăruit pentru o acțiune culturală paralelă, care să angajeze la luptă pe toți fiii conștiinței ai Basarabiei și ai Ardealului și tot aceasta am urmărit-o prin încercarea prea puțin izbutită — dar nu din vina mea — de a grupa pe scriitorii basarabeni în jurul acestei reviste, care, durere, s'a bucurat prea puțină vreme de colaborarea dânsilor.

Acum fratele Jireghie mă cheamă să mă duc definitiv în Basarabia.

Dragă frate! Dacă aș ști că-mi mai pot găsi acolo un rost adevărat, și-o mărturisesc că n'aș sta o clipă la îndoială, ci mi-aș părăsi însăș catedra mea universitară pentru a mă așeza definitiv la voi, unde activitatea mea ar putea fi mai folositoare decât aici. Dar, știu că azi nu mă mai vor nici politicienii cei mari dela București, cari la 1917—18 se minunau de îndrăzneala cu care m'am înfipt în viața Basarabiei, — și nu mă vor nici politicienii basarabeni, cari au nevoie de altfel de oameni, decum pot fi eu. Atunci, ce să caut eu acolo, cu idealismul meu pur și neîngrădit de nici o posibilitate și de nici o putere. Ca să-mi fărâmițez energia și timpul în lupta stearpă cu parvenitii și cu stricații de politică, pentru cari țara este făcută ca să aibă ei puțința să se lăfăiască în bunătățile ei câștigate cu sudori crunte de alții?

Nu, dragă frate, — în împrejurările de azi eu n'am ce căuta în Basarabia, oricât de mult mă doare inima pentru

soarta nenorocită a ei. Dacă împrejurările se vor schimba și dacă, la un moment dat, prietenii mei de acolo îmi vor cere oficial serviciile și-mi vor crea posibilitatea de a putea avea un rol ca acela, pe care la 1917-18 mi l-am croit eu singur, — atunci, eventual, voi putea da alt răspuns decât astăzi.

Dar răspunzând astfel la chemarea D-tale frățească, țin să te asigur că, chiar dacă ar fi să nu mai revăd nici odată Basarabia gândul meu va fi pururea la ea și pentru binele ei voi face și de aici încolo tot ceea ce voi fi în stare, în împrejurările date. Legăturile sufletești strânse cari au fost între mine și ea, au rămas tot așa de vii, și chipul ei nu se va putea întuneca în inima mea și înaintea ochilor mei până în cea din urmă clipă a vieții mele.

Acestea sunt cele ce aveam să-ți răspund la mișcătoarele D-tale gânduri, pe care le voi păstra cu scumpătate și cu emoție.

Cluj, 15 Decembrie 1925.

Onisifor Ghibu

Un paralelism

Situația de popor asuprit, împins la veșnică opoziție în viața de stat, a rodit o filosofie obștească specifică: de toleranță și largetă sufletească față de toate neamurile pământului. Agreeam gândirea liberă, concepția umană, constituționalismul ideal, democrația veritabilă. Lupta noastră de decenii era însuflețită de admirabilele principii de libertate și egalitate.

La națiunea dominantă, de stat, posesoare a tuturor bunurilor civilizației asemenea principii aproape nu există. Puteai număra pe degete pe aceia cari aveau curajul să împărtășească ori să justifice cel puțin ideile și aspirațiile poporului român.

Ungurii ardeleni fac de șapte ani școala politică a opoziției. Incetul cu incet se cristalizează și la ei un crez pozitiv modern. Imi explic logic această schimbare și ea nu poate fi decât salutară.

În presa de sărbători atât de bogată a unguirilor ardeleni semnalez trei articole, ale d-lor Hatvany, Balogh și Sulyok. Toate ne fac dovada paralelismului invederat de care vorbesc.

D. Hatvany Lajos în **Keleti Ujság** documentează că unguirii ardeleni au un simț de obiectivitate și o mentalitate cu totul distinctă de a celor din Ungaria, valorile culturale și literare maghiare găsesc aici un cântar cu mult mai just. D. Balogh Arthur în **Ellenzék** subliniază dorința unguirilor de a trăi aici ca „cetățeni cu drepturi egale ai noului nostru stat“, Ardealul fiind totdeauna „pământul libertății“.

D. Sulyok indeamnă societatea ma-

ghiară să părăsească pasivitatea și să-și dea fii la universitățile patriei deoarece altfel unguirii pierd poziții însemnate în economia țării.

Toate trei declarațiile sunt caracteristice și servesc ca argumente pentru paralelismul nostru. Atât doar că d-l Balogh uită stările trecutului, care pentru români n'a făcut nici odată sub unguiri din Ardeal „pământ al libertății“. Așa ar fi trebuit să fie, cum a fost pentru unguiri față de austrieci. Educația democratică, iubirea și înțelegerea pentru nevoile popoarelor conlocuitoare din fosta Ungarie, au lipsit cu totul la unguiri, popor crescut în cea mai șovină școală de egoism de rasă. Șovinismul însă și-a primit răsplata istoriei. Ungurii ardeleni se cuminesc astăzi și încep a învăța respectul cuvenit față de alte popoare. Sașii încă trebuie să o facă, părăsind obiceiul pognegririlor istorice, cum arată în revista noastră ziaristul Iosif Schiopul.

Aceasta este remarca pentru ei. Cât ne privește pe noi, paralelismul trasat trebuie să fie un învățământ. E nevoie să înțelegem că datoria noastră este să rămânem în raza vechilor tradiții ardelenice de cumpăt, concilianță și democratism. Nu putem încălca drepturi pe cari altădată le reclamam pentru noi. Să nu disconsiderăm ceea ce decretam altădată principiu sacru. Șovinismul este pedepsit de istorie și interesul nostru este să păstrăm la infinit poziția câștigată astăzi în constelația popoarelor lumii. Din asupriți să nu devenim asupritori.

Din colaborarea pașnică și interacțiunea populațiilor ardelenice, România are interesul să scoată maximul aporurilor de prosperitate pe toate terenurile vieții de stat.

Ion Clopoțel

„Igiena Națiunii“ de Prof. Dr. I. Moldovan

„Societatea de mâine“ este unica revistă socială românească, în ale cărei coloane s'au desbătut din când în când chestiuni de eugenie și biopolitică, însă fără ca concepțiile pe cari se sprijină aceste doctrine să fie lămurite cu bogăția de argumente științifice, pe cari le comportă. Deaceia apariția primei broșuri din **Biblioteca eugenică și biopolitică**, editată printr-o fericită colaborare dintre Institutul de Igienă și igiena socială din Cluj și subsecția eugenică și biopolitică a „Astrei“ este un eveniment, care fără îndoială că într'un viitor apropiat, când perspectiva timpului ne va permite, va putea fi privit ca aurora plină de nădejdi a unor noi îndrumări ale vieții noastre publice și a solitudinii față de condițiile, cari asigură perpetuarea optimă a poporului român.

„Igiena Națiunii“ (eugenie) a d-lui profesor Moldovan este un imn înălțător închinat forței creatoare a neamului nostru,

ale cărui prețioase calități biologice doresc să le vadă îndrumate pe cele mai raționale căi, pentru valorificarea optimă a capitalului uman românesc. Lucrarea aceasta este așa de concentrată, încât este temerar a căuta să rezumăm substanțiala sa materie. După ce face un paralelism între naționalismul de stat și naționalismul biologic privind națiunea ca o vastă formațiune biologică, nu ca un conglomerat de indivizi conduși numai de interese personale, autorul abordează problema selecțiunii și a eredității, în genere pentru a ajunge la noțiunea de eugenie și la problema populației, ca factor primordial în consolidarea internă și externă a unui stat. După rezumarea acestor noțiuni de ordin teoretic, trece la comentarea măsurilor, pe cari le implică igiena națiunii în practică și preconizează următoarele norme conducătoare: 1) Prezervarea familiei de factorii disgenici, 2) eliminarea dela procreație a indivizilor, victime ale eredității morbide, 3) selecționarea și facilitarea procreării elementelor cu calități eugenice, 4) combaterea mortalității infantile, 5) reglementarea imigrării, 6) înlesnirea validității optime a capitalului biologic național, 7) urmărirea evolutivă a acestui capital și 8) educația eugenică.

Fiecare din aceste deziderate e comentat cu profundă temeinicie științifică și cu argumente oferite de exemplele trecutului și prezentului diferitelor state și popoare. Ca încheiere d. prof. Moldovan pledează pentru întemeierea unui **Institut pentru biologia și igiena națiunii** menit să studieze trecutul nostru biologic și să dicteze mijloacele de acțiune ale biopoliticii naționale.

„Igiena națiunii“ prin multiplele chestiuni vitale pe care le aduce în discuțiune este menită să trezească un viu interes în rândurile tuturor intelectualilor noștri, pentru cari problemele de bază ale progresului nu sunt streine de preocupările lor. „Igiena națiunii“ are marele merit, că acum când mai mult decât oricând reclama șgomotoasă a unui pseudo-umanitarism antinațional tinde să deprecieze valoarea capitalului biologic caracteristic fiecărei națiuni civilizate, lămurște până la cea mai clară evidență importanța naționalismului biologic în concurența vitală a diferitelor neamuri. „Igiena națiunii“ nu este numai un titlu, ci implică, în sine o concepție savantă.

Pentru Galton eugenia comportă numai o moștenire valoroasă de calități biologice superioare. E vorba deci numai de o noțiune de ordin calitativ, care nu satisface pe deplin aspirațiile naționale ale poporului nostru. Marele merit al lucrării pe care o comentăm este că pune la punct conexiunea întinsă, care trebuie să existe între factorul **calitativ** și **cantitativ** al generațiilor viitoare, fără care viitorul nostru ca neam nu poate fi asigurat în condiții bune. De aceea „Igiena Națiunii“ se citește cu mult interes și provoacă reflexii sortite să mărească solitudinea unanimă față de capitalul uman al poporului nostru.

Dr. Aurel Voina

Aspecte din viața daneză

Se zice că popoarele fericite n'au istorie. Și lucrul pare adevărat și despre Danemarca, despre această țărișoară din N. Europei, care nu însemnează mai mult de 3 milioane de locuitori. În jurnale dăm foarte rar de numele ei. Și când găsim acest nume, vedem că nu e vorba de revoluțiuni, de lovituri de stat, catastrofe sau panamale gigantice ori crime monstruoase, ci de câte o reformă adânc democratică sau de câte o încercare de a realiza cât mai multă pace și fericire. De mulți această țară e cunoscută ca producătoarea celui mai bun unt, ca țara cooperativelor minunate și a vestitelor crescătorii de animale. Inșă cei cari au avut prilejul să o vadă de aproape, au admirat la locuitorii ei în primul rând dragostea de rânduială, simțul de omenie și democrație. Ințr'adevăr nici o țară nu se poate lăuda cu o democrație așa luminată. De fapt Danemarca e o țară constituțională cu un rege în fruntea ei, inșă în nici o republică nu există atâta libertate. Regele lor nu e decât primul cetățean, foarte familiar în raporturile cu poporul său.

Il poți întâlni pe neașteptate la un colț de stradă, călare pe calul lui, sau chiar pe jos, și n'ai putea să ghicești că e vorba de monarhul țării, dacă amicul sau cunoscutul cu care ești nu ți-ar atrage atenția. Ințr'o bună zi acest rege gășind pe stradă un copil rătăcit, l'a luat și l'a predat singur circumscripției polițienești din partea locului. Simbol al unei țări cu adevărat democratice, el merge, afară de zilele oficiale, singur, fără nici o suită. Un atentat împotriva lui e un lucru inimaginabil. Socialiștii, căci și Danemarca are socialiștii săi constituiți ințr'un partid numeros și puternic, dacă il combat oficial în jurnalele lor, au mare stimă pentru el ca om. Iată primul paradox al acestei democrații așa de înaintate, care are în fruntea ei un rege.

De aci se poate trage o concluzie foarte interesantă și anume că ceia ce formează temelia unei democrații nu e atât complexul de legi — cari pot fi foarte liberale, dar nerespectate — ci o anumită stare de spirit datorită unei anumite educații: Căci dacă democratică e acea societate în care toți cetățenii au un cât mai mare număr de drepturi reale și efective în care toți se împărtășesc de aceleași avantagii, în care deosebirile între diferitele strate sociale sunt foarte mici sau reduse la nimic, în care toți membrii se simt legați prin ceva mai presus de lege, apoi o astfel de democrație gășim în Danemarca.

Cum te scobori din tren și pui piciorul pe pământul acestei țări, vezi democrația în gestul hamalului sau al conducătorului de tramvai, în atitudinea femeii de serviciu de la hotel. Vezi că pasagerii o salută, când vorbesc cu ea, și fără voe, ca să nu fii luat drept necrescut, faci același lucru; cât despre ea, te pri-mește cu conștiința unei femei bine crescute, și consideără atenția și politeța ce i se arată, ca niște lucruri la care are drept. Căci în Danemarca a fi servitor, nu înseamnă a fi un *paria* al societății, un *degradat* scos din rândul oamenilor, care nu mai are drept la considerația semenilor săi. Acolo, a fi servitor înseamnă a fi un ajutor, oarecum un funcționar, și de fapt, chiar în limbajul curent se evită cuvintele, (cari voind să exprime noțiunea de servitor sau slugă), ar părea umilitoare. Acolo o servitoare se numește asistentă de casă, se întitulează domnișoară, și e considerată ca și un membru din familie. În mai toate casele pe care am avut prilejul să le frecventez, ea ședea la masă cu ceilalți membri ai familiei. Decât aceasta asistentă de casă, deși spală vasele, scândurile, sau mătură odăile, știe să fie manierată, să se facă vrednică de atenția și considerația ce i se arată. Bine în-

teles toate sunt fete care au trecut cel puțin prin acea școală elementară, care acolo durează 9 ani. Nu arareori întâlnești astfel de asistente, cari cu mirare află că au absolvit chiar o școală superioară. Inșă e acolo un obicei și mai curios, care explică poate mai bine această nevoe de a considera pe servitor ca un membru al familiei. Anume în multe case destul de bine situate — avocați, ingineri cu stare — e dă-tina ca fetele, când au ajuns la o anumită vârstă, 18—20 ani, când sunt adică în preajma căsătoriei și a eventualității de a ținea ele înșile o casă, sunt trimese din căminul lor la o altă familie, cât mai departe, ca să învețe acolo gospodăria, sub privegherea unei gospodine străine. Aceste fete sunt trimese a-iurea în alte gospodării, ca să facă exact acelaș lucru pe care-l fac servitoarele noastre. Care-i rațiunea acestui straniu obicei?

Ințai poate faptul că acasă la mama ei o fată e mai răsfățată și nu-și poate impune această disciplină. Inșă motivul adevărat e acela de a o învăța să fie slugă înainte de a fi stăpân, și de a o deprinde cu disciplina muncii care e evanghelia oricărui danez. Firește că astfel, când ea ajunge stăpână în gospodăria ei, știe și să conducă, și să omenească pe viitoarele ei slugi, sau asistente de casă cum le spun acolo. Inșă un lucru care explică acest obicei e și faptul că burghezia daneză s'a dezvoltat direct din țărănime. Și cum la țară este obiceiul ca argații să mănânce cu stăpânul la masă, acest obicei a trecut și în familiile burgheze.

Inșă un exemplu care dovedește profunda democrație a țării: Danemarca n'are cerșetori. Se va părea poate curioasă această apropiere. Dar oricine stă să judece puțin, va deduce imediat că asta e o urmare a admirabilei organizații sociale care a creiat atâtea aziluri pentru infirmi și neputincioși.

O societate e oricum vinovată de săracii ei; indirect e și ea vinovată de apariția acestui fenomen social care, se numește pauperismul. De aceia și-a și dat Danemarca oste-neala, ca printr'un sistem de legi foarte largi și umane să asigure existența oricărui individ, care a ajuns victima fatalității sau a neglijenței societății. E acel minunat simț de răspundere care nu lasă pe oameni să doarmă până nu știu că viața celor mai umili din semenii lor e asigurată. Cât privește acea categorie de cerșetori din lene, ea nu poate dăinui un moment în țara lui Hamlet.

Intâi pentru că Danezul are o groază instinctivă de lene, apoi pentru că prigonește prin cele mai drastice măsuri pe cei cari ar căuta să se sustragă obligației de a munci pentru a trăi în mijlocul unei societăți muncitoare. La baza acestei democrații stă munca fără preget a fiecăruia, muncă ce dă fiecăruia demnitate personală. A trăi acolo fără o ocupație e un lucru — nu de invidiat — cum se obișnuiește aiurea — ci e o rușine; omul care nu muncește, e suspectat, e discreditat. A fi lenes înseamnă acolo a fi atins de un vițiu de moarte.

Adevărata democrație nu poate înflori decât în mijlocul unei țări de cultură intensă. Acesta e, firește, și cazul cu țara de care ne ocupăm. Acum câțva timp s'a făcut un scandal imens că într'un fund de țară s'a găsit un individ ce nu știa carte. Lucrul s'a părut monstruos, ceva care constituia o rușine și o primejdie pentru bunul nume al țării, și s'au luat imediat măsuri ca individul să fie trimes la școală. Intr'adevăr acolo toată lumea literalmente știe carte.

Și a ști carte nu înseamnă numai a ști să iscălești sau în cazul cel mai bun să poți sloveni pe un jurnal. În școlile elementare se dă o instrucție temeinică așa încât cel ce a ieșit odată din școală să nu mai fie tentat de a întrerupe contactul cu cartea. Chiar lumea cea mai modestă citește măcar jurnalul și întâlnești nu arareori lucrători cari știu să se entuziasmeze pentru o piesă de teatru, sau pentru o poezie frumoasă. Nu mai vorbesc de aceia, cari având posibilitatea să trăiască într'un oraș mai mare, sunt mai aproape de manifestațiile intelectuale. Interesul pentru darurile spiritului la aceștia se menține viu și trainic. Am cunoscut un zugrav, ca-

re întorcându-se din războiu — era un Danez din provincia subjugată Germanilor — și-a scris memoriile din campanie într'o carte care a avut răsunet în toate cercurile. Azi e redactor la un mare jurnal socialist. Cazuri de acestea nu-s rare de loc. Un țaran dela cornele plugului — un băiat de 25 ani — a scris un volum de poezii premiate de soc. scriitorilor; asemenea cazul unui bărbier. Cutare domnișară dactilografă la o societate particulară, scrie cronici literare în cel mai bun jurnal, și pregătește o carte despre începuturile creștinismului. De unde se poate vedea că chiar acea cultură zisă la ei elementară, dă omului putințe să aibă un ciclu de cunoștințe trainice și dorința de a fi mereu în legătură cu preocupății mai înalte.

Democrația aceasta pe care o întâlnim la orașe, democrația urbană — ca să-i zicem așa — se deosebește, și nu puțin, de cea întâlnită la țară. Și nu trebuie să uităm că majoritatea absolută a locuitorilor o alcătuiesc țărani, care dau acestei țări o anumită fizionomie. De pildă, o deosebire fundamentală o găsești în aceea că lumea dela țară se interesează mai mult de politică decât orașenii, oricât de ciudat s'ar părea acest lucru. Dacă un orașan consideră politica oarecum ca un rău ne-

cesar și o privește cu oarecare scepticism, lumea dela țară e în schimb pasionată pentru marile probleme la ordinea zilei, și fiecare țaran se informează din ziare zilnic de situația politică. Dacă orașanul în materie religioasă e mai nepăsător, săteanul înțelege cultura ca ceva bazat pe creștinism și naționalism spre deosebire de orașeni, care în această din urmă privință sunt mai indiferenți și înclină spre socialism. Era prin urmare firesc ca în ultimul timp partidul țărănesc să colaboreze cu aliații lor firești, cu conservatorii spre a face față cartelului dintre radicali și social-democrați, ce actualmente dețin puterea. Se poate deci spune că azi orașele sunt la putere. Cât va dura această putere și ce aport va aduce politica exponenților lor pentru evoluția țării, numai viitorul ne poate răspunde. Mulți încep să creadă într'un declin al partidului țărănesc. Cred că e numai o eclipsă trecătoare. Și dacă tendința spre dreapta ce se manifestă din ce în ce mai accentuat în multe țări în vremea din urmă, va ajunge să influențeze și politica daneză, atunci partidul țărănesc e menit să mai joace încă un rol trainic cu urmări incalculabile pentru viitor.

Șt. Bezdechi

DISCUȚII LITERARE

Expresii la modă*)

Alți scriitori au „slăbiciune“ pentru alte expresii, dintre cari cele mai norocoase ajung *la modă*.

După războiu, cum era și firesc, au ajuns la modă: *tranșeele, retranșerile, focul de baraj, poziția, asaltul, obiectivul, gazele asfixiante, frontul unic, evacuările, avantposturile, ariergarda, etc.*

Câteva exemple:

„Naționalismul cultural este în stare să scoată națiunea întreagă în tranșee“ (N. R. 122 pag. 2. c. 3. N. Iorga).

„O femeie subțire, suptă la față, cu tranșee pe gât“ (Univ. Filme 7 Octombrie 1924).

„Dincolo de Buftea altă incursie în tranșeele liniștei sale.“

(Pe un colonel îl neliniștea mereu cu întrebările sale un alt pasager ovreiu) Univ. Filme 22 Oct. 1924.

*) Urmare la articolul d-lui A. Banciu din „Almanahul Presei“, care, dintr'o regretabilă scăpare din vedere la paginatie, a rămas fragmentat.

De „intrare în tranșee“ vorbește și „Declarația partidului național cetită de d-l M. Popovici în ședința dela 14 Februarie a Camerii.

(Partidul liberal încearcă) „o retranșare la Senat“ (Cuv. I. 48 pag. 1 c. 3).

„La postul de comandă (al partidului fuționat) imbulzeală, în tranșee, nimeni“ (Țara noastră 1925. nr. 7 pag. 223. col. 2).

„Din tinerețe și până în prezent, am stat pe poziție, soldat credincios, la postul datoriei“, spune d-l P. Cantilli (N. R. 1925 nr. 41 pag. 3. c. 2).

Expresiile amintite mai sus, foarte frecvente în anii dintâi de după război pierd însă pe zi ce merge din puterea lor circulatorie.

Viața, cu variația preocupărilor dela ordinea zilei, scoate la suprafață când unele când altele expresiuni.

Era pașapoartelor, Terenților, Dâmbovicenilor, Tomeștilor, are nevoie de alt dicționar. *Banditul, excroc, canabla, haimanaua*, cu toată suita lor de

gală, și-au reimprospătat puterile. Au reținut. Circulă mai sprinten, mai vioiu, mai des în limbajul de toate zilele.

Azi *dăm lovături*, mai mari sau mai mici, după puteri și *sesizăm* sau *sezi-săm*, ori *suntem sesizați* sau *sezișiți*.

Mare lucru să dai azi de o singură coloană de ziar în care să nu se *sesizeze* cineva sau ceva.

Azi te poți dispensa și de anunțare și de denunțare și de reclamare și de pricepere și de ghicire chiar. Cât ajutor pentru mănutorii condeiului la îndemână cu o astfel de „Mädchen für alles“!

Azi *sesizăm oamenii*, parchetul, un moment, o boală, fondul unei comunicări, realitatea, ironia, scopul, speranțele... Dar ce *nu sesizăm*? Doar pe Dumnezeu Sfântul și Moartea!

Ba nici aceștia nu scapă. Li *sesizează* și pe ei — spiritiștii.

Și ca să vă convingeți cât de la modă e acest filfizon spilcuit, vă rog să mă urmăriți.

D-l I. G. Duca, a *sesizat legațiunea*... de care nici el nu fusese *sesizat* (Cuv. II. 202 pag. 1 col. 7.)

D-l Mirto (deputat) „nici până azi *n'a sesizat parchetul*“ (Univ. 1924. 9 Noembrie).

„Internaționala a II-a, neputând *sesiza mijloacele* cele mai eficace de luptă, reprezintă cu mult mai puțin decât... (N. R. 1925, nr. 14 pag. 1. c. 1.)

„Guvernul britanic *sesizase* comisiunea Comunicațiilor și a Tranzitului despre un diferend ce se ivise între etc.“ (N. R. 1925. 1 Ian. pag. 1. c. 3.)

Cutare „*este sesizat*, de dir. gen. al serv. sanitar“ (Cuv. II. 96, p. 2. col. 4.)

„Anumite coniecturi politice de a căror fatalitate începe a fi *sesizat* primul ministru (Cuv. II. 105. p. 1. col. 5.)

„Literaturii maghiare de după războiu i-a lipsit distanța și i-a lipsit astfel o *sesizare a momentului istoric* prin care trece poporul... (Gândirea IV. nr. 7. pag. 216).

„Eu care am avut prilejul să *sesizez* cel dintâiu *boala* (regionalismului). etc. (O. Goga, Țara Noastră 1925, nr. 3 p. 69.)

„D-l I. Maniu *n'a sesizat fondul* comunicării (Ibid. pag. 73.)

„Nu putem lăsa altora greaua sarcină a începutului, pentru *un motiv ușor de sesizat*. (Gaz. Tr. nr. 32. 1925. pag. 1.)

„D-l I. I. C. Brătianu, a *sesizat scopul* care-l urmărește (sic.) coaliția (în frunte cu d-l Iorga) etc. (Viitorul 8 Maiu, pag. ult. col. 3.)

„Știrea este lansată cu multă bunăvoință și cu *speranțe ce trebuiesc sesizate* serios. Cuv. II. nr. 181. p. 4 col. 2.)

„Aceste asociațiuni sunt aproape in-

sesizabile... (Cuv. II. 54. pagina 1.)

Său, ca verb reflexiv:

D-l Ministru Săveanu: „*M'am sesizat eu* cu întreaga afacere (Desbaterile Camerii. Univ. 1924, 9 Noembrie, pag. 2 col. 4).

„Profesorii români ai liceului *s'au sesizat* și au găsit că... (Cuv. 1 Ian. nr. 46 pag. 2 col. 1.)

„Guvernul are datoria să *se sesizeze de realitate* (Cuv. II 91. pag. 2. col. 5).

An adus, cred, exemple suficiente

pentru a dovedi cât e de la *modă* „sesizatul“.

Aceeaș dovadă aș putea-o face și cu: *punerea la punct, în funcție de, etc.*, -- tot așa de „la modă“, dar neasemănat mai simpatice decât pelticăria *sesizării* de tot felul.

Poate cu altă ocaziune.

Până atunci rog cetitorii să le urmărească prin coloanele ziarelor noastre.

Axente Banciu

File scrise

(o glumă literară)

Prietenul meu C. V., care pentru fiecare împrejurare din viață știe să povestească cel puțin câte o anecdotă hazlie, și față de orice idee, oricât de ingenioasă, știe să citeze alta și mai ingenioasă, — a rămas, și n'a rămas, mulțumit de invenția lui Maxențiu Omnibus, care dacă ar fi să fie brevetată, ar putea să poarte denumirea: „metodă practică de literatură nescrișă și nevorbită“. În această ordine de idei adică, a reformelor în procedurile literare, numitul (cu inițiale) al meu prieten, cunoaște născocirea unui alt autor, tot modern, care a scris și a tipărit, la Lipsca, sau nu știu unde, ceva cam așa: „— Mănișiera cea mai simplă pentru a îmbrățișa complexul, nu numai al unei literaturi, dar a tuturor literaturilor posibile, în timp și în spațiu, pe acest glob al nostru, este: — să iei atâtea hârtiuțe câte sunete cunoaște alfabetul tuturor popoarelor de pe pământ; scrii pe fiecare din ele câte unul din aceste sunete, amesteci, scoți unul, îl însemnezi, îl pui la loc, amesteci iar, scoți altul, sau dacă întâmplarea vrea, tot pe acela, îl însemnezi iar, și așa mai departe *ad libitum* până la *quantum satis*. Intr'a-devăr, în marginile, la aparență atât de restrânse, ale sunetelor unui alfabet, fie oricât de bogat în vocale, deschise, închise, sau în consonante, guturale, labiale etc., se cuprind în mod absolut toate cuvintele, frazele, deci literaturile, posibile și chiar imposibile, ale tuturor popoarelor de pe glob. Sistemul poate să nu fie aplicabil și în alte planete, căci nu cunoaștem încă felul de comunicare a impresiilor și gândirilor ființelor raționatoare de pe acele corpuri cerești, între ele.“

M'am grăbit să comunic această descoperire ingeniosului meu Maxențiu Omnibus, cu o răutăcioasă bucurie ascunsă, inerentă firii omenești, de a-l vedea confundat, sau infundat.

Dar Maxențiu mă privi zâmbind cu superioritate.

— Rețeta, — îmi zise după o foarte scurtă reflexiune, — n'ar fi rea, în teorie. Din nenorocire, în practică nu e aplicabilă, și în această privință ideea mea, a filelor albe, imaculate, stă tot atât de sus, ca geniul deasupra migălelilor unei minți confuze de mediocru dascălecu. Și-ți voi dovedi aceasta numai decât.

Scoase o bucată de hârtie și un creion:

— Tu cunoști legea combinațiilor?
— N'am cunoscut-o niciodată. În liceu, la matematici am trecut toate clasele exclusiv prin protecție.

Maxențiu scrisese și-mi puse sub ochi următoarea formulă, pentru mine cabalistică:

$$K_m^n = \frac{n(n-1) \dots n-[n-1]}{1 \cdot 2 \dots m} = \frac{n!}{m!}$$

— Știi ce însemnează asta? Nu știi. Aceasta însemnează că chiar și combinațiile de clasa *m*, cari nu cuprind inversiunea, — la un număr mai mare de elemente, cum ar fi în cazul nostru numărul literelor alfabetului, sunt atât de numeroase, încât n'ar ajunge o viață de om pentru ca să le înșire în chip efectiv pe toate. Dar încă în variațiunile și combinațiile cu repetări, adică astfel de complexiuni, în care fiecare element poate figura de mai multe ori, cum se și întâmplă în toate limbile vorbite? De pildă: în formula pe care ți-am scris-o, ai numai combinațiunile: **ab, ac, abc, bc**, etc., etc., — pe când cu intervenirea inversiunii și a repetițiilor, vei avea și: **aa, aaa**, s'asa mai departe. Sunt limbi, și deci literaturi, în cari asemenea expresii se întâlnesc. Dacă vom lua apoi și propoziția binomică, teoria determinațiilor, **ars coniectandi**...

Mă luai cu mâinile de păr.

— Destul! mizericordie! m'ai convins!

Maxențiu rupse în bucăți hârtia cu formula, sustrăgând-o, din delicatețe și compătimire, ochilor mei cari se vede că la contemplarea ei mai îndelungată luaseră o expresie îngrijitoare.

Acum mă infundase el pe mine, — nu știu dacă cu aceeași răutăcioasă bucurie ce eu îmi preparasem, și pentru care mă găsim acum atât de aspru și cu dreptate pedepsit.

— Mi-a mai venit cineva, urmă ciudatul meu interlocutor, cu o astfel de pretinsă invenție, pentru simplificarea, pentru reducerea la un simplu procedeu mecanic, fără bătaia de cap dăunătoare a reflexiunii și celorlalte ingrediente pe cari unii le cred neapărat necesare producției, creației literare. El zicea așa: Iei un dicționar, adică un vocabular, pe cât se poate mai complet, și o pereche de foarfeci. Tai frumuseț în bucățele, sau mici fițuici, fiecare cuvânt în parte, la amesteci bine într'o căciulă, și pe urmă tragi, ca

Invalizii de războiu

la loterie, un cuvânt după altul, atâtea câte crezi că ar fi suficiente, de pildă pentru un poem, sau pentru orice altă bucată literară; odată cuvintele înșirate, le mai meremetisești pe ici pe colo, pui ici un **și**, dincolo o virgulă, — și servești cald. De rimă n'ai să te sinchisești, că aia a ieșit din modă. Ei, la asta ce zici?

— Zic că e sminteală, ca orișicare alta.
— Ei, vezi că nu știi nimic? Eu zic altceva. Alphonse Allais are o schiță în care povestește cum un inventator, după multe calcule și reflexiuni, a reușit în sfârșit să descopere, la începutul secolului al douăzecilea... umbrela! Așa și inventatorul meu. Ceea ce pretinde el a fi fructul ingeniozității și reflexiunii sale, e ceva descoperit și practicat cu mult mai înainte: — sunt pur și simplu diferitele **isme** al „școalelor noi”, — futurism, dadaism, sau dacă vrei să zici, chiar...

Nu știu ce-o mai fi vrut să adauge, căci nu l-am mai ascultat, ci fug și acuma.

EPIGRAMA

Unui prolix

*Poți spune o idee nouă
In patru versuri ori în două,
Mai bine ca în chilometri
De impecabilă hexametri.*

Pe o antologie lirică

*Antologia lor cuprinde
Sublime pagini de lirism,
Dar vai! și-atâtea pagini triste
De lamentabil... delirism.*

Unui traducător al lui Plaut (de la Râmnicul-Vâlcei)

*Ca preambul la talmăcire,
Ai scris..., — un termen propriu caut
Și nu gădesc decât aceasta:
O comedie despre Plaut.*

Aceluiaș

*De-a fost ursit să se încece
In Râmnic, ar fi meritat
Un om ca Plaut, s'aibă parte
Măcar de unul mai... Sărat.*

Unui docent

*Atîția, cari au trecut
Prin grele probe de docență,
Cu ce succes ar fi căzut
La simpla probă de... decență!*

Unui pelerin științific

*L-am revăzut, întors din Roma:
Pășia domol, clipind din gene —
Ș'am înțeles că sfânta lene
Intactă și-a păstrat aroma.*

Cum e Turcul...

*Ingratitudinea-i e neagră
Și, evident, la ceruri țipă;
Dar credeți că e mult mai albă
A protectorului aripă?*

Unui generos

*Ești generos de speța celor
Ce'nțind Ceahlăului umbrela
De ploaie și oferă gingaș,
Pe iarnă, soarelui flanela.*

V. Bogrea

Se implinesc în curând zece ani de când România a intrat în războiul pentru întregire.

Nepregătiți, fără arme, fără munițiuni, fără îmbrăcăminte soldații noștri au trebuit să ducă războiul cel mai crud. Floarea flăcăilor noștri a fost nimicită, mulți au rămași schilozi. Toți soldații noștri și-au făcut datoria în plin, știind că luptă pentru o cauză dreaptă, și țara îi va răsplăti.

Dacă moșiele marei proprietăți au fost împărțite la țărani, s-a făcut un act de dreptate, de care s-au împărtășit nu numai acei care au luptat pentru întregirea neamului, ci toți țărani. Reforma socială nu poate fi socotită ca o răsplătă a jertfelor făcute, deși a fost făgăduită soldaților pe front, ci ca o măsură de pace și dreptate socială care era de mult așteptată.

Dacă s-a dat poporului dreptul de vot, iarăși nu s'a făcut aceasta ca o răsplătă soldaților, fiindcă toți s'au folosit de el, chiar și acei cari ne-au dușmănit în războiu. Reforma electorală este iarăși o măsură de pace și dreptate socială, impusă de valul de democrație pe care l-a impus războiul, susținut în întâiul rând prin sângele, suferința și jertfa milioanele de muncitori.

Dacă țara ar fi făcut ceva pentru acei care au dus războiul, care au suferit și sufăr încă de pe urma lui, ar fi făcut pentru invalizii de războiu.

Ne doare inima și ne e rușine când vedem invalizi de războiu, oameni glorioși și eroi, târându-și suferința în mizerie, fără nici un ajutor. Cu pensii rușinoase — câțiva zeci de lei, — lipșiți de puțința de a-și ține viața prin muncă, siliți să întindă mâna, ei, cari prin jertfa lor au făcut România Mare, precum și bogățiile miilor de profitori de pe urma războiului.

Destul de rușinos că până acum nu s'a găsit guvernul, care să fie obligațiile de onoare ale țării, și să dea invalizilor pensii suficiente pentru trai. Destul de rușinos că conducătorii acestei țări nu găsesc de datoria lor să cinstescă cum se cuvine pe eroii neamului în viață. Dar dacă țara nu le-a dat pensii îndestulătoare, să fi dat invalizilor cel puțin puțința de viață prin muncă.

Un invalid nu mai poate munci ca un muncitor valid. Membrele care îi lipsesc îl împiedică să execute anumite gesturi ale muncii. Un invalid nu poate găsi loc într-o întreprindere, care

nu are nici o obligație de a face filantropie. Chestiunea muncii, pentru un invalid, ridică greutăți enorme.

Statul are datoria sfântă să ia măsurile necesare ca invalidul să-și găsească puțința de viață prin muncă.

Și, în definitiv, și industria și agricultura ar fi câștigate, dacă numărul brațelor de muncă ar spori. Dacă invalizii ar fi readuși în câmpul muncii, ar fi un câștig mare și pentru economia generală.

Prin urmare aci este o chestiune foarte importantă, cu fețe sociale, morale, economice.

Pentruca un invalid să reîntre în câmpul muncii are trebuință de întregirea corpului său pe cale artificială, de o reeducare a membrilor sale în împrejurările noi în care se află, de o reeducație profesională, și de o patro-nare în viață pentru a găsi de lucru.

Chestiunea aparatelor de proteză nu a fost înțeleasă la noi. De multe ori am văzut țărani sau muncitori cu piciorul artificial în traistă și ei mergând în cârjă. Aparatele de proteză nu sunt obiecte, sau nu trebuie să fie obiecte de înfrumusețare, ci ajutoare pentru puțința de muncă. Pentru munca câmpului e mai util un picior de fier și cu o placă lată jos pentru ca piciorul să nu se înfunde în pământul lucrat, de cât un picior mecanic cu lemn, nichel și piele. Pentru munca industrială e mai util pentru un ciung un bont cu cârlig, sau cu stangă, de cât o mână mecanică cu degete ce se pot mișca, dar cu care nu poate lucra.

Paguba pe care a adus-o războiul, muncii, prin miile de brațe care i-au fost răpite, a fost în mare parte în țările civilizate înlăturată printr'o minunată colaborare între arta medicală și tehnică. Conlucrarea lor plină de grijă și devotament a făcut din nou capabilă de muncă cea mai mare parte a invalizilor, jertfe de războiu, înlocuind în chip potrivit membrele sfărâmate prin membre artificiale sau instrumente de muncă ajutoare.

În această privință Germania stă în fruntea tuturor statelor. Și grija ei pentru apărarea invalizilor de războiu prin întregirea membrilor distruse prin aparate de proteză este veche.

După războiul german-danez din 1864, supt îndemnul hirurgului **Es-march** din **Kiel** s'a numit o comisie, care să lucreze pentru acordarea de membre artificiale invalizilor de războiu. Rezultatul acestei opera a fost

neînsemnat, ideea însă și-a făcut drum.

O dezvoltare mai mare a luat life-rarea membrilor artificiale după războiul din 1866 cu Austria. De data aceasta inițiativa organizării a luat-o chiar ministerul de războiu, care, prin diferite ordonanțe, a regulat chestiunea procurării de membre artificiale în cele mai mici amănunte. De data aceasta nu mai era un singur centru, ci șapte centre unde era posibilă și repararea membrilor artificiale date. Membrile erau fabricate supt îngrijirea și supravegherea unei comisii de medici. Atât costul membrilor artificiale cât și reparațiile, erau suportate de Stat.

În războiul franco-german din 1870 nu a fost nevoie să se adauge nimic la dispozițiile luate în 1866. La sforțările Statului însă s'au adăugat și sforțările inițiativei private. S'au format diferite societăți care au procurat invalizilor de războiu un număr important de membre artificiale. Din invalizii războiului din 1870 cari au trăit, 69 la sută au căpătat membre artificiale.

Lucrul însă nu ajunsese la perfecție, o parte din membrele procurate în 1870 nu au putut fi folosite de invalizi din cauză că erau prea grele. Majoritatea nu puteau fi folosite la muncă și nu slujeau de cât la sărbători.

În timp de pace chestiunea a continuat să fie studiată, însă numărul acelor cărora armata trebuia să le dea membre artificiale era neînsemnat.

Războiul mondial din 1914, care a întrecut în grozăvie și urmări orce războiu trecut a găsit orce organizare pe acest tărâm neîndestulătoare. Numărul medicilor specialiști, al bandagiștilor și mecanicilor ortopediști era, cu toată importanța lui, neînsemnat de mic.

Din experiența trecută însă s'a luat ca normă în chirurgie, la amputare, o cât mai mare conservare a membrului, și această normă s'a păstrat în Germania pe cât a fost cu putință și în războiul actual, când s'a dat cea mai mare dezvoltare cu putință înlocuirii membrilor pierdute prin membre artificiale.

Pentru o cât mai mare adaptare a membrilor artificiale s'au înființat ateliere speciale pe lângă lazarete și lazarete pe lângă fabrici, astfel ca să se poată lua cea mai perfectă măsură a membrului de înlocuit, și invalizii să poată experimenta aparatele ce li se dau, iar aparatele să fie construite supt cea mai strictă supraveghere a medicilor specialiști.

În marea dezvoltare pe care Ministerul de războiu german voia să o

dea acestei opere s'au întâmpinat multe și grele piedice. Întâia, și poate cea mai grea, a fost lipsa unui număr suficient de mecanici ortopedești și bandagiști, și a doua întârzierile mari care se puneau în construirea aparatelor. Pentru învingerea acestor piedici Ministerul de războiu a făcut în 3 Iulie 1915 o adunare a principalilor chirurși, ortopediști și mecanici ortopediști. În această adunare s'au luat hotărâri, care au fost aplicate în urmă prin ordonanță ministerială. În afară de anumite modificări în dispozițiile privitoare la atelierele de pe lângă lazarete și a modului lor de lucru, care înlătură în mare parte lipsa specialiștilor, s'a hotărât o serie de măsuri în interesul celei mai bune folosințe a membrilor artificiale. **Este de notat, ca pildă, importanța mare care s'a dat chestiunii că nu trebuie să se dea drumul invalidului până ce nu a exercitat și învățat suficient să se folosească de membrul artificial și aceasta nu numai în fața medicului, ci în viața de toate zilele la muncă, în împrejurările în care îl va folosi.** Cu acest chip nu numai că invalidul învață în chip rațional să se folosească de membrul artificial într-o măsură ca să înlocuiască cât mai perfect membrul pierdut, dar corectarea și îmbunătățirea aparatului se fac după indicațiunile imediate și precise ale invalidului. În această pregătire, trebuie să se observe și timpul înainte de întrebuintarea aparatului, pentruca **invalidul să nu capete anumite deprinderi care i-ar îngreuna, sau i-ar face imposibilă deprinderea folosirii noului aparat** Astfel se atrage cu insistență atenția asupra influenței rele pe care o are folosirea unui pilon înaintea unui picior articulat. Acel care folosește întâi un pilon, greu s'au ne-complect poate folosi un picior cu articulație la genunchiu în urmă.

Și când ne gândim la modul nostru primitiv și fără nici o grijă în care dăm invalizilor membre artificiale! E chemat, i se ia măsura — cum i se ia — e vestit când e gata, i se încearcă — dacă i se încearcă — i se predă și e trimis acasă să se folosească cum știe de el. Ar fi interesant să se cerceteze câți invalizi, cari au căpătat membre artificiale în asemenea condiții, le folosesc și nu le țin pe poliță sau în ladă. De câte ori nu am văzut invalizi mergând în pilon, și gemând supt povara unui picior articulat pe care îl ducea în spate. Pe fața lui nicio mulțumire că a căpătat un înlocuitor mai potrivit piciorului pierdut. el știe că mașina pe care o poartă în spate, nu o va putea folosi niciodată.

În Germania s'au creat pe armate 46 mari ateliere ortopedice pentru invalizi, pe lângă marea fabrică militară de membre artificiale din Berlin, și fabricile și atelierele, foarte numeroase, particulare.

Pe lângă dezvoltarea mare care s'a dat acestei opere, în războiul actual, față de ceea ce s'a făcut la 1870, 1866 sau 1864, mentalitatea care a stat la temelie acestei opere este cu totul alta. Astăzi prin membru artificial nu se caută să se ascundă numai ciuitirea omului în războiu, ci să se înlocuiască în cât mai mare măsură membrul pierdut, pentru a fi cât mai puțin pierdută capacitatea de muncă. Nu se caută membre artificiale de frumusețe, ci membre de muncă. Și în slujba acestei idei și-au adunat împreună forțele medicii, inginerii și oamenii tehnici, pentruca membrele artificiale, care înlocuiesc membrele însuflețite și capabile de muncă, să fie cât mai potrivite și mai capabile să execute mișcărilor pe care le executa la muncă membrele pierdute. Pe această cale mii de invalizi, înainte muncitori meseriași, și care ar fi dus o viață de mizerie, pierduți pentru totdeauna economiei naționale, au fost redați muncii, dacă nu cu puterile întregi, cu ele în mare parte conservate însă.

Și această operă a fost urmărită de aproape de organele superioare, dându-se neconținut indicații sau impulsuri de perfecționare a aparatelor de proteză, sau pentru inventarea de noi aparate mai perfecționate. S'a creat un oficiu special de studiu al membrilor artificiale. Scopul aceluia oficiu era să rezolve problema folosinței aparatelor de proteză la viața de toate zilele și munca profesională. El nu urmărea găsirea de forme noi, ci mai multă soliditate, mai lungă rezistență, mai puțină greutate, mai repede aplicare la membru, mai comodă și bună adaptare și mai sigură fixitate, ieftină reparare și ușoară întreținere și restabilire

În scopul acestei perfecționări, pentru a se pune la dispoziția tuturor, și mai ales a oamenilor tehnici, toate materialele de construcție și încercările făcute, s'a creat în **Muzeul social** din Berlin (Charlottenburg) — **Ständige Ausstellung für Arbeiterwohlfahrt** — o secție specială pentru membrele artificiale și aparatele de proteză. În legătură cu Muzeul social s'a creat un institut pentru încercarea membrilor artificiale. Sala de audiție, au la muzeului a fost folosită pentru adunări, cursuri, conferințe. Materialul muzeului a folosit pentru cercetările institutului.

Pentru descentralizare, în anul 1916 s'au înființat secții ale acestui institut în Danzig, Düsseldorf, Gleiwitz și Hamburg. Activitatea Institutului din Berlin a rămas în principal cercetările științifice și încercările practice a brațelor artificiale. **In acest scop acolo se încercau și experimentau diferitele aparate de proteză la toate instrumentele și mașinile de muncă, materialele și metodele de lucru și pentru toate profesiunile, supt supravegherea și conducerea meseriașilor cei mai buni, inginerilor și medicilor.** Pe lângă aceasta în Institut era o școală de mers unde se supraveghea și experimenta construcția și perfecționarea picioarelor artificiale în folosința lor la mers pe diferite terenuri și podele, la sculat, la urcat, la scoborât, la urcare și scoborâre pe scară sau pe trepte.

Încercările au început cu muncitorii agricoli.

O problemă mare pe care a trebuit să o rezolve oficiul de care am vorbit mai sus și o greutate pe care a trebuit să o învingă a fost folosința membrilor artificiale. Invalidul nu poartă cu plăcere membrul artificial; mai ales la muncă unde, neștiind în de ajuns de bine cum să-l folosească, îl înlătură. **Folosința membrilor artificiale a putut fi mai ușor introdusă prin reeducația profesională pe care invalidul prevăzută cu un membru artificial sau un aparat de muncă, o căpăta în lazarete, în școli de reeducație profesională, în ateliere — școli, unde invalidul urma o adevărată muncăterapie, o complectare firească a îngrijirii medicale, a reeducației fizice prin mecano — sau electro-terapie.** Această educație, care e o problemă extrem de delicată, era urmărită, supravegheată, și îndrumată necurmat de medici, ingineri și maestri meseriași. Într-o pregătire de opt săptămâni, invalidul căpăta obișnuința folosinței aparatelor de proteză și era gata de muncă. Opera însă nu era terminată. Invalidul nici după acest timp nu putea fi lăsat fără nicio supraveghere, fără nici un sfat, fără nicio îngrijire. Pe lângă institut s'a creiat un oficiu de plasare, care avea următoarele atribuții:

1. Să dea sfaturi în alegerea meseriei.

2. Introducerea invalidului în meseria sa, plasarea lui în industrie sau agricultură.

3. Construcția și repararea aparatelor de proteză.

Pentru oficiu timpul de muncă într-o fabrică a unui invalid eșit din lazaret era o parte a îngrijirii lui medicale. El era supravegheat în tot timpul muncii lui atât de controlorii ofi-

ciului, cât și de maestrii și conducătorii fabricii. Scopul era ca muncitorul folosind aparatele care îi înlocuiau membrele pierdute să recâștige cât mai mult din forța de muncă și de producție de mai înainte. Cu obișnuința purtării acelor aparate, cu obișnuința lucrului cu ele, în foarte scurt timp, invalidul, care și-a recăpătat o parte din agilitatea mișcărilor pierdute, își recapată gustul și voința de lucru.

Trebuie să se recunoască adevărul că construcția aparatelor de proteză nu este o chestiune atât de simplă, ea nu poate fi lăsată în seama unor bandagiști oarecare, aci rutina nu poate prea nici un rol, construcția unui aparat de proteză, în fiecare caz, naște o problemă tehnică. Colaborarea strânsă între medic, inginer și mecanic ortopedist, este singura soluție posibilă a acestei grele chestii. **Toate problemele delicate de mecanică sunt puse în construirea aparatelor de proteză, care nu trebuie să urmărească numai forma exterioară, care, de altfel, deși mai impresionantă este cea mai puțin interesantă, ci mișcările, care trebuie să se apropie cât mai mult de complexele mișcări naturale și să fie cât mai ușor de executat.** În această tendință aparatele de proteză profesionale capată o importanță din ce în ce mai mare.

Ce s'a făcut la noi din toate acestea? Nimic sau aproape nimic.

Avem datoria să o facem de acum înainte și dacă după atâția ani nu vom mai putea face mare lucru invalizilor — deși tot s'ar mai putea câștiga ceva — poporul muncitor nu a încetat să sângere — să facem pentru muncitori. Războiul greu de toate zilele, războiul muncii pe care îl duc muncitorii industriali și agricoli, aruncă pe drumuri tot atât de mulți invalizi. Invalizi de muncă, schilozii din accidente de muncă care se întâmplă zilnic. E bine ca având în vedere invalizii de războiu, cărora, poate, li se mai poate da o parte a mișcărilor lor pierdute, precum și invalizii din accidente al căror număr crește în fiecare zi, să creiem institutele necesare pentru confecționarea aparatelor născocite de experiența altor popoare, să facem reeducația profesională a invalizilor, și să înlesnim plasarea invalizilor ținându-i supt supraveghere și ocrotire.

Organizați din timp de pace vom putea face față într'un războiu viitor — pe care nu-l dorim — nevoiei îngrijirii invalizilor și redării lor în câmpul muncii.

Acei cari poartă răspunderea pen-

tru părăsirea și neîngrijirea invalizilor de războiu, pentru mizeria și suferința ce o îndură acești martiri ai neamului vor avea vre-o urmă de remușcare de ce ar fi putut face și n'au făcut pentru acei eroi, cărora le datorăm toată fericirea noastră? Căuta — vor ei să îndrepte acum, cât se mai poate îndrepta din rău?

N. Ghiulea.

Secția artelor a „Astreii“

„Astra“ care este o puternică organizație culturală a Ardealului, a înființat deosebite secții culturale, științifice și artistice, cu scopul, ca astfel să se întărească propaganda culturală a românismului întreg, fiind cunoscut că „Astra“ nu este o alcătuire regionalistă, ci dimpotrivă ea luptă împotriva regionalismului *introducând în viața națională românească particularul cultural al regiunilor.*

Reorganizarea „Astreii“ a însemnat și înființarea deosebitelor secțiuni, dintre cari de-o netăgăduită importanță este înființarea secțiunii artistice. Ardealul bogat în talente artistice n'a avut, până azi o societate artistică, care să se ocupe de chestiunile importante ale progresului artistic ardelean.

„Astra“ a luat inițiativa înființării unei secțiuni artistice și la adunarea generală din acest an, ținută la Reghinul Săsesc s'a ales comitetul de conducere, președinte: *Tiberiu Brediceanu*, compozitor și fost șef de resort, vice-președinte: *Zaharia Bârsan*, directorul Teatrului Național din Cluj, secretar: *Emil Isac*, literat și inspector al Artelor din Ardeal, cassier: *Al. Popp*, pictor și directorul Școlii Artelor Frumoase de Stat din Cluj. În comitet au fost aleși și d-nii: *C. Pavel*, directorul de scenă al operei din Cluj, *Dr. C. Petramu*, profesor de istoria Artelor la Universitatea din Cluj, *I. Crișan* profesor la Conservator, *Medrea sculptor*, *A. Bărnuțiu* director în Ministerul Artelor și *St. Mărcuș* inspector de artă.

Comitetul secțiunii artistice a „Astreii“ și-a ținut luna trecută la Cluj, prima ședință, în care s'au adus importante hotărâri. Pentru a da o cât de mare dezvoltare propagandei artistice, secțiunea a hotărât că va intensifica mișcarea artistică prin înființarea unei trupe teatrale ambulante, care să joace în toate orașele cu populație românească ale Ardealului. Formarea trupeii, pregătirea programului și întrucât se poate realizarea acestui plan, a fost încredințată unei comisiuni din care fac parte d-nii Brediceanu, Z. Bârsan, E. Isac și St. Mărcuș. Secțiunea se va ocupa și de Muzeul „Astreii“, pe care l-a vizitat chiar zilele trecute d-nul Dr.

C. Petranu, cunoscut specialist în mu-seologie. S'a discutat și problema înfi-nțării unei galerii de pictură, cu con-cursul celor mai de seamă pictori ori-ginari din Ardeal, cinematografierea dansurilor naționale și colecționarea cântecelor, reorganizarea corurilor, în-tărirea revistei „Transilvania“, ofe-rindu-i-se colaborarea talentelor distin-se din Ardeal.

Redactarea planului definitiv al acti-vității secțiunii Artelor a „Astrei“, se va face în curând, și luna ce vine, va fi o nouă ședință de Comitet, în care d-l T. Bediceanu va comunica rezultatul obținut la București pentru înființarea trupei teatrale a „Astrei“, deoarece d-l T. Bediceanu, a putut prezenta săptă-

mâna trecută proiectul de buget al tru-pei teatrale „Astra“, care luând ființă, va putea alimenta viața teatrală a unei mari părți din Ardeal, unde teatrul ro-mânesc n'a putut pătrunde.

Secțiunea artistică a „Astrei“, va tre-bui să publice — îndată ce-i va sta în putință — și monografiile artistice din Ardeal, biografiile celebrilor artiști ro-mâni din această parte a României, care a suferit atât de mult în trecut, oprindu-i-se dezvoltarea nu numai po-litică, ci și artistică. Secțiunea artistică a „Astrei“ are de împlinit misiunea grea a răspândirii gustului pentru fru-mos în mulțime și reabilitării geniului românesc a celor de dincoace de Car-pați.

Ștefan Dumbravă

PROBLEME SOCIALE

0 pagină din Marea Revoluție: Condamnarea lui Danton

de Romain Rolland

(Fragment din „Jocul iubirii și al morții“, dramă în douăsprezece scene)

Jerome de Courvoisier

O Doamne, mă înnece în această ome-nire...

Sofia de Courvoisier

Ce lovitură neprevăzută a putut să te sguđuie?... Dragul meu, de unde vii?

Jerome

Dela Convențiune.

Sofia

Ședința s'a sfârșit?

Jerome

Nu. Dar n'am putut sta până la sfârșit.

Sofia

Ce s'a întâmplat? Ce prigoniri noi? Poate ceva să te mai surprindă? Cunoști oamenii?

Jerome

Nu mai sunt oameni. Sunt o turmă de bestii slugarnice și crude. Toate pornirile de josnicie și de sălbăticie se arată în toată goliiciunea lor. O carne de măcelărie. Câini mârșavi cari se târăsc și adulmecă mirosul de sânge. În mijlocul inciutei lupi și hiene mișună. Sala despopulată. Mai mult de două sute au fugit, au murit, au dispărut. Dreapta goală. Supraviețuitorii celor ce o ocupau, fugiți din locurile lor, s'au urcat pe pânțele pe băncile de sus din stânga. Chiar cei mai prudenți — ne-fiind nici un loc sigur — se schimbă me-reu: căci nu se știe niciodată unde va cădea lovitura, sus sau jos? Se silesc să pară nuli, să se facă uitați. Ochii lor tremurători spionează în jos, la stânga, la dreapta fiorii turmei și clipirile lupilor — fruntea teșită, ochii galbeni de sub o-chelari ai lui Robespierre — fruntea aple-cată, ochii strițați cu roș ai lui Billaud — și ghița ochilor albaștri din orbitele uliu-lui Saint-Just... El e la tribună. Va vor-bi. Liniște. Cu gâtul întins, își plimbă pri-virea sa rece plutind pe deasupra spatelor

care se indoesc și se silesc să-l evite; el îi numără: pe cine se va năpusti? Nici o grabă. Are timp. Nimeni n'ar îndrăzni să facă vre-o mișcare... Acum șase luni în această incintă, mugeau ca valurile por-nirile opuse: Girondini, Montagnarzi, ca două trupe la asalt se înfruntau cu vor-ba și cu gestul, cu armele în mâini; și pe-ste această învălmășeală, tunetul tribuni-lor, două mii de capete răceau. Astăzi e un mormânt. Când vorbește unul dintre-măcelari, s'ar auzi mustele sburând pe ca-davre. Toate aceste corpuri imobile tremu-ră într'o așteptare halucinantă. Odată intrat în ocolul de vite, nimeni nu știe ce va face, nici ceeace i se va face.

Nimeni nu știe dacă viața lui nu va fi cerută, nici dela cine va trebui să cerșea-scă viața. Odată pragul trecut (și trebuie să-l treci, nu te poți sustrage fără să fii însemnat), nimeni nu mai e el însuși, Colegul, prietenul, care un minut în-nainte le ținea de braț, îți este un străin... Ce gândește el despre mine? Și eu, ce gân-desc despre el?... Fiecare este o enigmă pentru cellalt... Poate în momentul ur-mător, îl voi vedea ridicându-se, cu a-menințarea în ochi și cu gura spumegân-dă, va urla contra mea cu haita... Sau poate voi fi eu care să-i iau înainte...

Căci vine momentul când, știu că vecinul meu va cere capul meu, dacă nu i-l iau pe al lui, înainte...

(Jerome a povestit acestea, cu mâinele tremurânde, într'o excitație halucinantă. În acest moment se întrerupe și face o miș-care să reia sticluța cu rachiu. Dar Sofia, cu hotărâre, îndepărtează sticluța din mâ-na bărbatului ei, și așezându-se lângă el, îi atinge dragăstos brațul și zice:)

Sofia

Nu te excita! Liniștește-te!... Spune-mi ce s'a petrecut. Caut să înțeleg... Saint Just zici că a vorbit? Noi proscricțiuni? D-ta nu te-ai alipit?

Jerome

(zice da din cap)

Noi proscricțiuni, da.

Sofia

Dar contra cui? Și-au lovit toți adver-sarii. Pe cei din stânga, pe cei din dreapta. Nenorocita Girondă moare. Comuna e zdrobită. Nu sunt opt zile de când a căzut capul lui Hebert, Chaumette și Cloots. Ce le mai rămâne de distrus?

Jerome

Ei. Se mănâncă unii pe alții. După ce au făcut gol în jurul Republicei, ucid Repu-blica... Astăzi dimineață la ora șase au arestat pe...

Sofia

Pe cine?

Jerome

Pe Danton.

Sofia

Danton?

Jerome

Noi nu eram prieteni. Nu-mi plăcea o-mul acesta. Această violență spumegândă, acest puhoiu de noroiu, acest demon de nebunie, neînfrănată, calculată, aceste por-niri josnice și această viclenie, îmi inspi-rau desgust. Vociferările sale acoperiau prea des turburarea și nesiguranța. Dar cine poate nesocoti serviciile strălucite pe care glorioasa lui îndrăzneală le-a făcut Republicei?...

Cine n'a văzut, în zilele întunecate, ri-dicându-se în slavă, incununată de ful-gere, această figură monstruoasă, ca ge-niul însuși al Revoluției?...

Când veni în adunare vestea arestării, toți cari erau de față au înghețat de uimi-re. Nu era unul care să nu simtă că acest om era un sfânt, că aparținea patrimoni-ului inviolabil al națiunii. Și prea puțini cari să nu fi simțit personal efectele îndatoririi lui aspre. Cei mai mulți în zile rele, s'au pus sub scutul acestui cap de Meduză. O întreagă ceată de ciraci se hră-neau din fărâmiturile lui. Dar această mulțime înspăimântată vorbea în șoaptă, tăcea. Și tăceam și eu ca ea...

În fine unul din ceata sa care era cu-noscute de toți ca unul dintre sateliții as-trei care se prăbușea, simțindu-se târât cu el în cădere, instinctiv încercă un gest pentru a-l reține. Legendre, un om vulgar, care la umbra lui Danton se juca cu trăs-netul lui... Frica i-a împrumutat puteri, i-a dat glas; el cerea urlând ca să-și facă curaj, liberarea lui Danton. Și deja cea mai mare parte, întăriți de acest strigăt pornit din tăcere, începură a-l sus-ține cu murmurul lor. Unii se încume-tau să și aplaude. Încă câteva minute și Convențiunea ar fi găsit poate curajul de a nu se lăsa asasinată.

Deodată, Robespierre intră. La moment bățiile inimii încetară. Dealungul trecerei lui, gândul se silea să se ascundă în dosul fețelor. Și din nou tăcerea întunecă omul care vorbea.

Legendre văzu pe Robespierre. Cuprins de avânt, un minut încă scotea strigăte ca-re cădeau în gol. Și apoi se zăpăci, se în-trerupse, reîncepu, bălbăi; în mijlocul u-

nei fraze, lovi cu pumnul în tribună, se opri și se afundă. Incet pe partea cealaltă Robespierre urca. Fără să binevoiască a răspunde urletelor bestiei înspăimântate care acum căuta să se facă uitată, citi cu vocea sa limpede mandatul de arestare emis, în noaptea trecută de cele trei comitete. Vorbi în termeni vagi despre o mare conjurație. Felicită „**Puternicul Senat**“ de a fi smuls din sânul său pe toți membrii nedemni cari au tradat cauza...“ Și deodată vocea sa devenind amenințătoare, s'a întors spre Legendre pitit în spatele altuia; și, făcându-se că nu-l vede, a chemat asupra complicilor ascunși cari apărau pe trădători sabia Legii.

Legendre, bălbăind, cerea să răspundă. Dar neîndurător celalt se făcea că nu-l aude. El termină de desfășurat perioadele sale cadențate, în care moartea e împodobită cu flori și plecă lăsând atârnată asupra capului Adunării secura, încoronată cu lauri...

Tăcerea se adâncea mereu ca o prăpastie. Din fund se ridicau încă urletele lui Legendre lătrând la moarte. Dar de astădată câinele nu avea decât un gând: să se încovoie sub biciu și să recapete iertarea sa lingând piciorul celui care-l lovea. Se desvinovăța în spasmuri, de a nu fi știut, de a nu fi cunoscut... asigurând cu toată căldura că ar preda, dacă ar fi criminali, pe prietenul sau pe fratele său, respingând omul doborât și luând ca martor mișelia Adunării, de lepădarea sa lașă... Fără ca unul să se încumete a-i întinde mâna și fără să slăbească amenințarea mută a Impasibilului, contemplând pe mizerabilul, care se îneca...

Omul dispăru. Un val de dispreț și de frică îl acoperi. Atunci, un Montagnard, în numele Adunării, felicită Comitetele a căror veghe a dejucaat nouile comploturi. Și din diferitele părți ale sălii, voci i se asociară. Dar Robespierre, care cunoaște nestatornicia Adunărilor, nu se mulțumi de loc cu aceste voci fără capete, de care nu se poate folosi. El a voit ca, prin vot nominal, Convențiunea să se pronunțe și să ratifice darea în judecată, — așa se zice, căci judecata este scrisă de mai înainte — punerea în pământ a lui Danton.

Sofia

Și D-ta ai votat-o!

Jerome

Votau toți. Toți se îndesau la tribună sub ochii osânditorilor. Unii cu spatele încovoiate, cu vocea nesigură. Cei mai mulți arătând o tărie romană, cu o voce de bronz; și frica gemea în măruntaele lor.

Și Legendre votă, Legendre vându pe stăpânul lor. Eram cinci sau șase, care priveam scârbiți. Așteptam fiecare rândul nostru să votăm. Și când le venea rândul, fie-care se scula, se ducea să arunce votul său, piatra sa asupra învinsului.

Sofia

Și D-ta ai aruncat-o!

Jerome

Când a venit rândul meu, m'am sculat și am plecat.

Sofia

N'ai votat!...

Jerome

Eram aproape de ieșire. S'a strigat numele meu. Și cineva, în spate, atingându-mi umărul, repetă: „Courvoisier!“... Un om (cine să fi fost?) stătea înaintea ușii. L'am dat la o parte din prag și am ieșit din sală. Când am ajuns în stradă, avui o amețeală și eram să cad. Un trecător care mă văzu clătănându-mă, veni, mă luă de braț, mă duse într'o cafenea și-mi dădu de băut un întăritor.

CRONICA MEDICO-SOCIALĂ

Probleme alcoolismului

La noi e veșnic actuală. Se schișaseră perspectivele unei legi a băuturilor spirtoase, care își așteaptă înfăptuirea și care mai curând sau mai târziu va trebui să fie înfăptuită. Medicina, cunoaște dezastrarele pe cari alcoolul le produce organismului omenesc, criminologia găsește un câmp vast de investigațiuni în rândurile alcooliceilor și economia națională știe cât are de suferit din cauza bogățiilor cari se înneacă în otrava băuturilor spirtoase. Sunt comune mici în cari se cheltuiesc anual câteva milioane pentru țuică și rachiu, bani cari intră în punga câtorva negustori fără scrupule, în timp ce gospodăria comunală suferă, copiii mor pe capete din cauza lipsurilor și a ignoranței și vitalitatea poporului scade mulțumită narcoticelor sociale în fruntea cărora tronază spirital. La noi se bea în neștire. Niciun avertisment profilactic și instructiv nu atrage atenția țaranului asupra pericolului, care îl paște. Legea, atunci când va deveni un fapt împlinit, nu va fi în stare să stăvilească răul, dacă nu se va pregăti terenul prin educația largă a maselor populare, în rândurile cărora alcoolismul își face mendrele. E nevoie să se trezească conștiința răului care băntuie, pentru că numai dintr'o convingere necondiționată pot isorvi fapte veritabile.

În Statele-Unite ale Americii de Nord până s'a ajuns la prohibirea alcoolismului, s'a făcut propagandă intensă timp de 50 de ani. Altfel roadele drastice legiferării ar fi fost foarte îndolnice. Totuși legea poate impune o serie de măsuri restrictive extrem de salutare, dar cari nu pot aduce mântuirea fără trezirea conștiinței prin propagandă neînteruptă. Mijloacele sunt multiple. Le vom comenta pe rând.

Un bilanț îmbucurător

Cu ocazia inaugurării festive a inștitutului de orbi din Cluj s'a accentuat cu satisfacție, că în urma campaniei antiveneriene numărul bolnavilor de sifilis a scăzut în mod simțitor. Faptul este foarte îmbucurător mai ales că e real, incontestabil, dupăcum se poate constata la consultațiile ambulatoriilor policlinice și în spitalele de specialitate, unde cazurile recente de sifilis devin din ce în ce mai rare, ca și în cabinetele medicale.

Mi-am adunat puterile să nu mă dau în spectacol și am venit acasă... Ași fi voit să mă culc pe pământ, în pământ și să nu mă mai scol... Desgust, desgust de oameni și de mine. Umanitate, Dreptate, Libertate... batjocură! Batjocura credinței mele! Omul e născut să slugărească. Omul e născut să tradeze. Tot ce se face pentru a-l libera, tot ce se încearcă pentru a-l ridica nu servește de cât să scoată la iveală bestialitatea sa. Ce-am făcut? Mi-am pierdut viața!

Trad. de Emilia N. Ghiulea

Dacă amintim lucrul acesta nu însemnează că de acum încolo putem să ne odihnim pe laurii dobândiți, ci o facem ca un prinos de recunoștință adus de numărările sate de pe Câmpia Ardealului și din creerii Munților Apuseni, pe cari le-a colindat doctorul Dominic Stanca cu o râvnă și cu un avânt apostolic, combătând răul cu armele tămăduitoare ale științei moderne și cu puterea graiului viu. Este o acțiune umanitară cărei cronologia fidelă nu poate să-i conteste înțaietatea meritorie și demnă de orice laudă.

Moda și morala

Ziarele au înregistrat severitatea dispozițiilor luate în Grecia pentru combaterea unor factori, cari sunt priviți ca principalele cauze ale lățirii boalelor venerice. Se încriminează în primul rând rochia scurtă, față de care rigorile legii nu vor să cunoască nicio blândete. Rochia mai scurtă decât atâția centimetri de la pământ se va considera ca un corp delict. Desigur că ne aflăm în fața unui caz de exces de zel. Fără îndoială că moda cu extravagantele și absurditățile sale poate de multe ori să atenteze la bunele moravuri, dar de aici nu se poate deduce o conexiune între difuziunea boalelor venerice și lungimea hainelor femeiești. Nu putem admite ca majoritatea pesimiștilor incorigibili, că societatea actuală este din ce în ce mai coruptă. Ceeace se etichetează cu numele de imoralitate nu este altceva decât exagerarea erotismului în urma educației greșite a tineretului și a literaturii și spectacolelor pornografice. Fondul general al omenirii este mai bun și mai moral.

Dovadă de aceasta sunt nenumăratele opere filantropice de pretutindeni, prin cari se revarsă umanitarismul adevărat.

Moda — atunci când nu devine un motiv de speculă și de câștiguri ușoare — este strâns legată de pașii progresului. Și dacă lăsăm la o parte exagerările deșuchiate, vedem că îmbrăcămintea tinde spre simplificare.

Corsetul femeii astăzi nu mai este decât o amintire neplăcută, de care se leagă atâtea tulburări profunde ale fizicului.

Îmbrăcămintea feminină de astăzi dă corpului puțința să se reliefeze mai armonios iar organele interne pot funcționa netulburate. Istoria medicinei ne oferă multe

exemple din trecut când lungimea interminabilă a trenelor și corsetele sufocante nu constituiau un impediment în deslănțuirea patimilor omenești, cari pot fi mai ușor înfrânate printr'o educație morală temeinică, decât prin măsuri legislative, cari nu pornesc din cunoașterea realităților sociale.

Propagandă cu orice preț

În materie de salubritate publică concursul unanim al tuturor straturilor sociale este indispensabil pentru îmbunătățirea unei stări sanitare precare: lucrul acesta se poate accentua oricât de des, fără frica de a cădea în banalitate. Și e bine să o facem, nădăjduind că astfel indolența generală va putea fi clătinată și chiar compromisă în dominațiunea sa. Dar pentru ca opinia publică să poată fi orientată în problemele cari privesc sănătatea publică, e nevoie să se infiltreze în masele populației anumite noțiuni de profilaxie individuală și de igienă socială, cari la timpul oportun să poată fi utilizate în folosul personal sau colectiv. Spre scopul acesta servesc scrierile de popularizare cu subiecte din domeniul vast al medicinei sociale sau al igienei preventive. Cu multă părere de rău trebuie însă să constatăm, că la noi literatura medicală de popularizare lasă încă foarte mult de dorit, calitativ și cantitativ. În timpul din urmă se înregistrează lucrări destul de valoroase, cari însă nu sunt îndeajuns de apreciate și de căutate de marele public, care are nevoie de sfaturi și de îndrumare. O propagandă cu mult mai eficace se poate face prin ziare, grație formidabilei lor puteri de difuziune. De punctul acesta de vedere a fost condusă Olanda când a introdus sistemul de educație populară, în materie de igienă și profilaxie, prin presă. Societățile de igienă și igieniști au intervenit pe lângă diferitele publicațiuni cotidiene, săptămânale etc. rugându-le să rezerve cu regularitate anumite spații, pentru a se publica sfaturi scurte și precise privitoare la sănătate. 95 de ziare și reviste au acceptat propunerea iar „consiliul de igienă” este însărcinat să redacteze și să expedieze notele primite dela specialiști sau dela diferitele societăți. Sistemul a prins și se bucură deja de popularitate. Sunt mulțumiți și editorii și publicul ca și inițiatorii. Efectele salutare nu vor întârzia să se arate. Iată un exemplu care ar trebui imitat și la noi fără întârziere, mai ales în țara noastră unde nivelul mortalității continuă să rămână la un punct foarte ridicat, făcând iluzorie natalitatea cu care suntem obișnuiți să paradăm, dar care e anihilată prin tuberculoză și prin mortalitatea imensă a copiilor mici.

Dr. Aurel Voina

ABONAȚII pot depune costul abonamentului la oricare bancă din localitatea lor pentru a ne fi transmis prin vre-o bancă din Cluj.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

ALMANAHUL PRESEI ROMANE

În aceste zile de grea încercare pentru presa românească din Ardeal, care a căzut în ultimii ani dela înălțimea luminoasă, ce o atinsese înainte de război prin idealismul și prin energia ei, într'o prăpastie de epigonie, nevrednică atât de trecutul ei cât și de mărima vremii de acum, Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat a scos un almanah care-i, și el, o muștrare ce și-o aruncă purtătorii condeiului pentru slăbiciunea mărturisită a activității lor de astăzi. Calde evocări ale unor personalități de seamă, astăzi apuse, cari prin scrisul lor cotidian au pus temelie mărețului edificiu al presei ardelenice, care era o puternică fortăreață de apărare a sufletului acestui popor de urgență vrăjmașului; mândre confesiuni ale luptătorilor în viață, mai tineri și mai bătrâni, cu cariera consfințită aproape totdeauna în celula întunecoasă a unei „temnițe de Stat”; o cronică despre mărețea epopee pe care a scris-o presa ardelenă în anii războiului prin cele mai depărtate colțuri dela Răsărit și Apus ale pământului, ca o supremă dovadă despre vitalitatea ei și nepotolitul ei impuls spre acțiune; și-apoi, mărturisiri de recunoaștere a nivelului scăzut la care se află presa ardelenă astăzi, cu indicații pentru o viitoare reinălțare, pe care nu este suflet curat românesc să nu o dorească.

Numai cât nu poartă ziaristii toată vina pentru această umiltoare decădere a presei românești de dincoace de munți, dupăcum foarte bine o arată d. I. Agârbiceanu într'un loc al almanahului. Dacă materialismul vremii de astăzi explică la gazetar lipsa de avânt, care nu calculează cu pedantism remunerația materială echivalentă pentru fiecare filă de manuscris, aceeași lipsă de idealism a publicului contemporan lipsește pe gazetari de strictul necesar pentru existență. Înainte de război era o colaborare permanentă și un sprijin reciproc între public și gazetar, atât în redactarea unei foi cât și în sacrificiul material pe care-l făcea și unul și altul. Darurile desinteresate pentru binele obștesc, căruia nu i-se suprapusese meschinul interes personal sau de partid, erau par'că mai dese; concurența venală între grupări politice adverse, cari se bucură de răul venit asupra adversarului, chiar dacă acest rău ar atinge întreagă comunita-

tea, nu era cunoscută; și astfel prin concursul tuturor, mari și mici, mai bogați și mai săraci, învățați și simpli cetitori, presa ardelenă a putut fi pavăza de țel în lupta acestui popor pentru conservarea etnică și propășirea culturală. Sunt acestea însă, condiții, cari, în altă formă, amăsurat vremii de astăzi, pot reveni, pentru a da un nou imbold de înflorire acestei presei.

Almanahul de față, întâiul pe care îl tipărește în țara noastră o breaslă a gazetarilor, atunci își va fi îndeplinit menirea, dacă va putea stimula pe cei doi factori hotărâtori: ziarist și public cetitor, la un efort pentru o nouă înflorire a presei ardelenice, în direcția culturală, pentru care piedeci nu pot exista în România întregită, dupăcum piedicile din Ardealul vechiului regim au fost prea slabe ca ziaristul român de atunci să nu le poată rezista.

TEATRU

Controlorul vagoanelor de dormit, comedie în 3 acte de Bisson.

Iarăș un Bisson!... Și sala era încărcată de lume cum rar s'a întâmplat să o vedem la premierele acestei stagiuni. *Dispărut*, cealaltă farsă a lui, scutură încă sălile de răs la matineuri și afișul va mai suporta-o câteva reprezentații. Răs mult, aplauze la scena deschisă au fost și la premiera aceasta. Ce să-i faci publicului... Are oroare de probleme adânci, fie ele psihologice, sociale sau morale. Vrea răs care să nu-l doară sufletește, vrea seri în cari să plutească pe aripi de uitare, fără ca problemele să i-se coboare grele și roscolitoare în adâncimile sufletului. Deplângem de multeori pe bieții actori cari dela Shaw, Shakespeare sau Ibsen sunt siliți să se coboare la Bisson, să muncească mai mult pentru a salva piesa, umplându-i golurile sufletești... Acest salt dela farsă la comedie de caracter și la drama psihologică e de multeori în detrimentul lor. Un actor care a fost văzut în bufoniile unei farse își lasă, ori cum o impresie de care nu te poți scutura complet în fața interpretării pe care o dă el unui rol dintr'o piesă cu probleme sufletești.

Trebuie să fie un actor genial acela care să se poată desbrăca de haina sufletească pe care a îmbrăcat-o într'un rol comic, pentru a îmbrăca alta, de personaj tragic, care să i-se potrivească perfect pe corp. Rămân încă

multe nuanțe în timbrul vocii, în mimi-că, în gest, cari strică. Sunt actori în compania artistică a teatrului nostru cari își dau profund seama de greutatea acestei probleme și cari au rezolvat-o în mod fericit, prin studiul serios al rolurilor. Dacă n'am aminti decât doi dintre aceștia, pe d-nii I. Stănescu-Papa și Neamțu-Ottonel, cari au dovedit acest lucru și cu ocaziunea acestei reprezentării, și ar fi îndeajuns pentru a arăta că pe scena noastră se muncește, de multeori, incomparabil mai mult, față cu celelalte scene, ale capitalei, de exemplu, unde corpul artistic fiind mai bogat, de multeori inutil de încercat, actorul își are domeniul lui artistic bine stabilit.

Dar suntem în eforturile grele ale începuturilor. O conștiință artistică abia înmugurește în societatea noastră. Inflorirea ei atârână mult și de urcarea barometrului cultural, pe care împrejurările politice și sociale l-au cam împedecat de a se urca. Noi sperăm într'o grabnică ridicare a lui. Intrezărim în viitor o generație care să ceară mult Shakespeare, Ibsen, Shaw, Pirandello, care să discute problemele puse de aceștia, să dea chiar, din mijlocul ei dramaturgul care va prinde în neperitoare forme artistice drama vieții de azi a vieții românești — în primul rând. Marile masse intelectuale cari pășesc acum spre cucerirea orașelor de aci, vor aduce altă atmosferă culturală, mai încărcată de probleme, dintre cari cele artistice cu siguranță că nu vor lipsi. Bisson, simpatizatul de azi, se va retrage atunci în praf bibliotecii, mulțumindu-se cu meritul istoric al înfățișării unei epoci cu începuturi de conștiință dramatică.

CONFERINTE

D-l Ștefan Bezdechi, care prin fețele numeroaselor sale traduceri din elasicii antici și îndeosebi prin monumentală operă de sinteză istorico-socială „Aristofan și contemporanii săi“, s'a remarcat printre cei mai buni cunoscători ai anticității pe cari îi avem, a vorbit, în cadrele Extensiunii Universitare, despre cel mai mare raționalist al veacurilor, marele grec Socrates. Conferențiarul a prezentat împrejurările sociale în cari a apărut filozoful, insistând îndeosebi asupra personalității intime a lui. Socrate a apărut într'o epocă în care armele cugetării erau destul de abil întrebuințate de sofisti pentru a zdruncina orice valoare morală. Meritul lui mare este de a fi luptat cu aceste arme pentru a da omnirii un suport moral solid și cu caracter de eternitate: virtutea. El nu a creat un sistem filosofic organic încheiat așa cum au făcut cei doi urmași

ai săi, Plato și Aristotel, ci a dat Grecilor și prin ei umanității întregi, mai mult o atitudine nouă în fața problemelor vieții și îndeosebi a celor morale. Prin el morala își câștigă autonomie deplină. Conferențiarul a insistat și asupra ideilor sociale ale lui Socrate, arătând importanța mare pe care o da acesta educației cetățenești. Scopul individului să fie perfecționarea sa prin societate. Idealul social al lui Socrate era un stat, alcătuit din indivizi în conștiința cărora ideea de stat să fie bine lămurită. De aci importanța pe care o da el educației cetățenești. El nici nu dădea dreptul să conducă treburile publice oamenilor cari nu au dovedit că le cunosc îndeajuns. Numai un stat condus de astfel de oameni poate să apropie de realitate idealul atât de greu de înfăptuit, al dreptății sociale.

CARTI, REVISTE, ZIARE

Moș Crăciun a adus literaturii două daruri cari îi dau acesteia un nou impuls de viață. Iarna aceasta a fost mai săracă în producție literară decât cea trecută. De unde atunci ne venea, din Capitală, regulat, bogată în literatură și artă, eleganta revistă „Gândirea“ și săptămânal, încărcată de informații, serioase eseuri și dări de seamă „Mișcarea Literară“, în toamna aceasta ne-am ales cu moartea acesteia din urmă și cu lungi așteptări după cea dintâi. „Adevărul Literar și Artistic“, cu toate că s'a reorganizat simțitor nu putea umplea locul celorlalte două, cari ne veneau din cercuri mai tinerești, mai pline de vigoare și îndeosebi „Gândirea“, mai grea de artă. În toamnă ne legasem câteva speranțe de *Universul Literar*, care sub conducerea d-lui Iorga, a început să fie căutat de cititori. Speranțele însă ne-au fost rupte brusc de conducătorii „Universului“, prin înlăturarea d-lui Iorga dela direcția Literarului. Au fost multe glasurile cari s'au ridicat indignate în contra acestui fapt. Popularul cotidian s'a îngrijit să ne spulbere acuzele într'un mod neobișnuit pentru el. Prin punerea „Universului Literar“ sub conducerea d-lui *Perpessicius* s'a dat revista pe mâna unuia dintre cele mai harnice condeie ale generației tinere. Cele două numere apărute până acum ne-au surprins prin varietatea de cuprins și gust în tehnică. Revista își propune să fie o concentrare a tuturor forțelor literaturii române contemporane, să răscolească, în ficare număr comori din trecutul nostru literar și să dea, în acelaș timp, și o bogată informație asupra mișcării literare dela noi și din străinătate. Cu un astfel de program a căruia înfăptuire, cele două numere apă-

rute ni-l garantează îndeajuns, ea va fi într'adevăr, un *Univers* literar...

*

Cetatea Literară, cealaltă revistă, al cărei director e d-l *Camil Petrescu*, începe cu o crudă invectivă în contra democrației, care se pare că s'a înstăpânit nu numai în politica ci și în literatura noastră. Nu cunoaștem încă forturile acestei cetăți pentru a ne convinge dacă ascunde în ea adevărata aristocrație a literelor române. Cele opt pagini ale întâiului număr, afară de articolul editorial, amintit mai sus, cuprind două rafinate poezii semnate de dd. Tudor Arghezi și G. Gregorian; „In loc de oara cealului“, o năvelă interesantă prin analiză psihologică și atitudinea eroinei, semnată cu inițiala T.; cronici artistice și literare semnate de directorul revistei. Cum revista e săptămânală ea-și va putea justifica în scurt timp numele. Așteptăm!...

O recunoaștere binemeritată și o întrebare pentru d. Ministru al Artelor

Societatea compozitorilor români a distins cu un premiu de 10 mii lei, bogata colecție de aproape 200 cântecce culese din popor, a d-lui Tiberiu Brediceanu.

Distincția aceasta este binemeritată, căci d. Brediceanu este cel mai harnic și mai priceput folklorist muzical nu numai de dincoace de Carpați, ci din întreaga Românie de astăzi. Melodiile adunate și puse pe note de d-sa formează partea cea mai frumoasă a comorii românești de artă populară. Opera d-sale este pentru muzică ceace pentru poezie a fost colecția dela 1853 a lui Vasile Alecsandri.

Premiera d-lui Brediceanu ne oferă prilejul să punem d-lui ministru al artelor întrebarea: de ce d-sa nu îmbrățișază cu atitudinea convenită problema culegerii sistematice a folklorului nostru muzical din țara întreagă, înainte de ce „cultura“ cea nouă l-ar desfigura sau chiar înlătura cu totul? Nu se gândește d-sa că, fără o cunoaștere înțeleaptă a muzicii noastre populare din toate regiunile, nici vorbă nu poate fi de un progres al artei muzicale propriu zise la noi și mai ales de o direcție națională în evoluția acesteia? Nu este oare o crimă ca un om ca d. Brediceanu, care ar putea să facă pe acest teren, servicii unice culturii românești să fie lăsat să-și petreacă viața în serviciul unei bănci, fără să aibă posibilitatea de a lucra de cât printre picături și pe propriul cont, pe terenul artei, în loc să fie însărcinat cu organizarea adunării melodiilor populare din toate provinciile, până când încă nu e prea târziu?

Se aruncă și la Ministerul artelor, atâția bani pe lucruri de mică importanță și de interes personal — nu s'ar putea ca să se înceapă, în fine, cu banii țării și o operă sistematică, pentru binele țării?

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Cuvântul scris

Intr-o vreme când predomină patima personală și când tiparul nu este scutit de vulgaritățile cele mai obscene, revista noastră s'a năzuit să dea respectul cuvântului scris. Evităm deci tonul violent, limbajul trivial, personalitățile mărunte, meschinăriile personale, răutățile cari fac bagajul intelectual foarte regretabil al atâtoroa, pentru că avem credința că strică tiparului, repugnă bunului simț. Pentru a combate pe un adversar nu este nevoie să recurgi la invective ce desonorează în primul rând pe celce le întrebuițează. Nimic nu ne va abate nici în viitor dela aceasta. Nu numai că ne vom menține la nivelul ridicat al trecutului de doi ani al revistei noastre, ci vom face continuie îmbunătățiri, din respect față de litera în sine și față de însuși cititorul.

Când intră în anul al treilea de existență SOCIETATEA DE MĂINE înțelege să adâncească atitudinea sa critică față de evenimentele și oameni, nu se va lăsa purtată de valul întâmplărilor și acțiunilor de tot soiul, ci va cerceta cu aparat critic lucrurile pentru a roști păreri cât mai întemeiate și judecăți cât mai sigure.

Independența noastră ni-e foarte scumpă și nu o vom jertfi pentru nimic în lume.

Vom da greutate cuvântului nostru scris întâiu pentru că ar fi o gresală nesăbuită să nu controlezi fundamental ceea ce se imprimă astăzi când tiparul este foarte scump, apoi pentru că marele număr de abonați desigur jertfesc banul lor scump câștigat pentru a putea pretinde să fie informați și orientați în mod conștiincios.

Ne dăm seama de valoarea cuvântului scris și asigurăm pe cititorii noștri că ne vom face tot mai bine și mai complet datorita.

Horia Trandafir

Abdicarea Prințului Carol. — Ziarele au dat informațiuni detaliate asupra Consiliului de Coroană dela Sinaia, provocat de actul de renunțare al prințului Carol la drepturile sale de succesiune la tron. Se știe afăta sigur, că hotărârea prințului este irevocabilă și timp de zece ani nu va intra în țară decât cu asentimentul suveranului și al guvernului. Ce l-a îndemnat pe prinț să ia această decizie gravă? Nu se știe nimic precis și s'vonurile cele mai contradictorii circulă în această privință, presupunându-se cauze felurite, dela motive intime până la renegarea principiului monarhic. Se vorbește apoi de conflicte cu guvernul, prințul fiind indispus pe chestia afacerii cu avioanele și din pricina unor nemulțumiri mai vechi guvernământii nesatisfăcându-i anume dorinți. Plecarea prințului este regretată de foarte multă lume, care-l agreea pentru caracterul deschis, pentru impulsurile sale culturale, sportive, pentru familiaritatea sa și dorul aprins de muncă. Indispoziția sa transpiră și din interviul al cărui rezumat l-am dat la loc de frunte în n-rul nostru trecut.

Beneș despre Societatea Națiunilor. — Bărbaților de stat le stă bine să-și pună din când în când probleme în preșă, pentru ca opinia publică să fie bine lămurită la timp asupra realităților. Suntem în vremea când trebuie să fie orientat tot cetățeanul asupra concepțiilor călăuzitoare ale guvernământilor. D. Beneș, abilul ministru de externe al republicii vecine, și pe acest teren deține prioritatea inițiativelor. În „Prager Presse“, scrie un articol despre „Societatea Națiunilor — speranța păcii“ și arată că anul 1925, a adus o esențială întărire a autorității S. N. pentru că după trei ani de crize S. N. a înlăturat conflictele internaționale, a lichidat meșansele Protocolului și și-a fixat metodele specifice de funcționare și acțiune. D. Beneș, crede că America latină va juca un important rol în S. N., însă multă vreme S. N. va avea ca teren de activitate numai Europa. Problema fundamentală este aceea a desarmării. Dela intrarea Germaniei în S. N. va depinde în mare parte creșterea prestigiului S. N., iar idealul ar fi să nu mai zăbovească nici Rusia. D. Beneș fixează lucrurile cu claritate și poate servi de model și altor bărbați de stat.

Un ecou de mare anvergură. — Almanahul presei române editat de Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat a avut un meșteptat ecou. Francheta părerilor exprimate de mânuitorii condeiului a avut darul de a produce o vie frământare intelectuală în ce privește rolul presei în viitorul apropiat. Se înțelege, că am dori din toată inima ca preocuparea să nu rămână în domeniul steril al iluziunilor, ci să aibă o consecință practică. Și anume frunțașii scrisului ar trebui să contemple mai departe firul gândirii lor și să-și pună marea întrebare: cari sunt condițiile reinvierii presei românești în Ardeal? poate singur partidul politic să jertfească pentru presa Ardealului? ar fi nevoie de o soc. anonimă sau de o cooperativă? ori Statul n'ar putea avea niciun rol la întemeierea unui institut de presă la Oluj? Astra ce ar putea face pe acest tărâm? Este posibilă realizarea unui palat al presei la Oluj prin efortul colectiv al Ardealului? Punem întrebarea pentru a stimula și mai mult preocuparea în direcția aceasta și pentru a se da o soluție practică și realizabilă.

Este necesară jertfa tuturor pentru a se veni într'ajutorul sinistraților de pe urma potopului deslănțuit în Ardeal în ajunul sărbătorilor. Apele Ardealului au ieșit din matcă și cu putere elementară au distrus sămănăturile de toamnă ale câmpiilor și luncilor roditoare dealungul Someșului, Arieșului, Crișului și Murășului. Jalea îndoliază îndeosebi județele Turda, Cojocna, Bihor, Arad și Alba. Au fost rulate șoselele, drumurile de fer, poduri au fost distruse de furia invincibilă a valurilor turburi.

Guvernul a votat până acum zece milioane ca ajutor sinistraților. Jertfa trebuie să și-o impună însă toți oamenii de bine,

toate societățile economice, culturale și de binefacere. În mijlocul iernei să nu stăm cu inimile împietrite, ci să ne gândim la ceea ce suntem datorii a face ca oameni mișcați de atâta nenorocire. Dați din banul vostru necăjit și pentru cei loviți de potopul recent!

Goana după bani. — Scriitorul nemuritor D. Anghel, începe una din splendidele sale schițe astfel: „toate conținesc pe lumea aceasta, numai goana după bani este eternă“. Ce micșorată este viața noastră, ce limitate-i sunt perspectivele din cauza neliniștii demonice de a strânge banul. Cum stăpânește pe toți, cum se erijează ca scop al vieții. În „Ideea Europeană“, apare în traducere un articol al economistului englez Keynes, care dă o nouă și foarte originală interpretare comunismului, ce merită a fi reținută: „am în fiecare zi mai clar impresia că problema morală a epocii noastre constă în tratarea drăgoșiei pentru ban, în atracțiunea obișnuită a motivului bănesc în nou-zecimi a activității vieții, în lupta universală pentru siguranța economică individuală, ca prim obiect de străduire, cu afirmarea socială a banului, ca măsură de succes constructiv și cu atracția socială a instinctului de a tezauriza, ca bază a grijei pentru familie și pentru viitor. Religiiile în decadentă din jurul nostru, care interesează tot mai puțin pe cei mai mulți dintre oameni, în afară de calitatea lor de formă agreabilă, de ceremonial magic sau de obicei social, și-au pierdut înțelesul moral, tocmai pentru că, contrar sensului lor străvechii, nu se mai ocupă deloc de aceste chestiuni esențiale. O revoluție în felul nostru de a gândi și simți, în ce privește banul, poate deveni scopul mereu crescând al întrupării contemporane a Idealului. Și de aceea poate comunismul rus reprezintă primele agitații confuze ale unei mari religii.“

Un dar pentru Sîndicatul presei. — D-l notar public Dr. Ioan Pordea, a renunțat la onorariul ce i-se cuvenea pentru o muncă istovitoare de cinci zile cu prilejul tragerii loteriei Sîndicatalui, în favoarea Căminului. Ceea ce însemnează în mod indirect un dar făcut Sîndicatalui în valoare de cel puțin 30 mii lei. Gestul d-lui Dr. Pordea, dă dreptul la felicitări, d-sa înțelegând însemnătatea acelei case a presei ce trebuie să se înalțe într-o bună zi la Cluj.

Dorim ca intelectualii și toți oamenii de bani gata să reincapeă bunul obicei de altădată de a sacrifica pentru fondul ziaristilor câte o sumă cât de mică, deoarece jertfa va avea urmări în însăși servirea intereselor publice în mod mai complet în viitor

„Societatea de Măine“ roagă pe onorații abonați a considera ca o datorie a lor să achite abonamentul pe 1926, pentru a nu se stânjeni cu nimic avântul revistei și a cruța enorma cheltuială și răpire de timp cu inoportunele avizuri de restanță.

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Echilibrul nestabil. Totul în țara aceasta, parcă, e în echilibru nestabil. Nimic sigur, nimic stabil, totul e la întâmplare și supus tuturor vânturilor. Serviciile publice nu au nicio siguranță în mersul lor. În fiecare zi ne așteptăm ca unul sau altul să nu mai meargă, și ne minunăm că merg. La căile ferate: traversele putrede, șinele fără rezistență, podurile nesigure, malurile râurilor neîndiguite, macazurile stricate, cuplele la vagoane ruginite, telegrafii defectuoși. În fiecare zi accidente. O întâmplare cât de mică provoacă o nenorocire și stânjenire în mersul trenurilor. O tracțiune mai grea, sau ceva mai repede, sfărâmă traversele, disloacă liniile, și deraierea și oprirea trenurilor e gata. O creștere a apelor cât de mică face podurile nepracticabile, dacă nu le ia cu totul. Și așa mai departe. Orcând trebuia să ne așteptăm le întrerupea comunicației pe căile ferate. Iar dacă drumul de fier nu ar avea de transportat poșta oficială, și persoanele oficialității comunicația întreruptă, ici colo, desigur că nu s'ar mai restabili niciodată! Pentru mărfuri ar fi de ajuns drumurile de țară, iar pentru călători vechiul sistem de comunicație.

oșta la fel. Telefoanele nu merg, telegrafii ca vai de lume. Scrisorile de la cutiile din oraș sunt ridicate, cu mâna, de nefeciații funcționari cu 1500—1800 lei pe lună. Scrisorile nu ajung la destinație. Cele expediate în străinătate sunt mai triate fiindcă sunt mai bogat taxate. Aceiaș soartă o vor avea și scrisorile interne, când se va aplica noul tarif întreit.

Ce să mai zicem de lumina electrică din Cluj? Am pe masă o lampă de 50 lumini. Mă dor ochii de slabă ce e lumina. Mai cruțați îmi erau ochii când, ca student, ceteam la o lampă de petrol de 11 focuri. Și plătim de o sută de ori mai mult ca înainte. Uneori stăm, ceasuri întregi cu lumânări la lucru.

Dacă nu plouă, sau e îngheț, lumina electrică din Cluj nu merge fiindcă nu a plouat s'au a înghețat, și nu e apă. Dacă plouă, lumina electrică din Cluj nu merge, fiindcă a plouat și e prea multă apă. S'au adunat sume enorme dela consumatorii pentru refacerea uzinei și... banii s'au cheltuit pentru altă ceva.

Hotărât suntem sau un popor de incapabili și găunoși, sau un popor de hoți și ticăloși. Nu, niciuna nici alta, suntem un popor de imbecili. Un alt popor ar avea demnitatea și curajul să arunce cu piciorul, din fruntea instituțiilor noastre pe toți incapabilii, netrebnicii și necinstiții care speculează buna credință a tuturor.

Standardizarea cerealelor. După vacanță se va aduce în discuția corporilor legiuitorie legea pentru standardizarea și clasificarea cerealelor. Deși această lege va aduce nemulțumiri în sânul negustorilor de cereale, ea va fi de mare folos pentru țară. Greutățile pe care legea le pune în

manipularea cerealelor, vor fi deplin răsplătite prin prețul pe care îl vor obține cerealele noastre.

Din nefericire negustorii necinstiți au compromis marfa românească și numele de român, în multe părți. Străinătatea nu judecă dacă negustorii care au înșelat-o sunt cu adevărat români, dar disprețul și disconsiderarea le arunca asupra țării întregi. De multe ori se plâng străinii că au cumpărat o marfă și li s'a trimis alta, că au plătit anumite cereale de anumită greutate și cu anumite procente de corpuri străine, și li s'au expediat altă calitate. De multe ori se plâng străinii că le-am trimis mărfuri cu față, adică frumoase în fruntea sacului și gunoii la fond, sau că le-am trimis ouă stricate. Mărfurile românești sunt disprețuite, și mărfurile cele mai proaste, chiar dacă vin din alte părți, sunt cunoscute în străinătate supt numirea de românești.

În alte țări Statul a luat măsuri, și su-praveghiază ca marfa exportată să fie de cea mai bună calitate, și în orice caz să se trimeată ce sa cumpărat. Este prestigiul țării, bunul renume al țării în joc.

Cerealele noastre au pierdut din numele lor de altă dată, fiindcă s'au trimis peste graniță calități inferioare, necurățate, amestecată. Măsurile de standardizare și clasificare ale cerealelor românești vin la timp pentru ridicarea numelui și prețului cerealelor noastre. Cu ajutorul lor vom trimite în străinătate mărfuri uniforme, alese, clasificate, controlate.

Dreptatea în impozite. Față de regimul capitației și al patentelor, care funcționa în vechiul regat încă de pe timpul Reglementului organic, regimul impozitului pe venit este un mare progres în dreptatea fiscală. Lucrurile nu se pot opri aici. Impozitul progresiv pe venit este un pas nou către dreptatea socială în impozite. Dar trebuie să se meargă și mai departe în urmărirea dreptății sociale.

Cheltuielile Statului sporesc necurmat. Sumele pe care le cere el contribuabililor ajung din ce în ce mai mari. Impozitele nu pot trece peste o anumită limită, peste un anumit raport față de venitul contribuabilului, fiindcă altfel activitatea lui economică este stânjenită. Și atunci progresivitatea nu trebuie să urmărească numai un procent crescând, ci trebuie să vadă și dacă proporțiile progresive nu ating în chip diferit pe contribuabili. Adică dacă de la un anumit venit în sus, influența impozitului nu este neînsemnată față cu partea din venit rămasă contribuabilului, influență destul de simțită sau prea mult simțită față de alții cu venituri mai mici. Sunt venituri care dela o anumită cifră nu mai sunt utile. Și trebuie să se noteze că în veniturile foarte mari meritul personal nu e corespunzător. Veniturile foarte mari sunt date de obicei de împrejurări economice, la fărurierea cărora contribuie societatea întreagă. Venitul foarte mare la

alcătuirea căruia contribuie societatea întreagă și care întrece, de altfel, necesitățile cele mai exigente ale beneficiarului, nu-i poate rămâne întreg. El trebuie să se întoarcă în patrimoniul societății.

E vorba de fixarea limitei maxime a venitului necesar, după cum s'a fixat un minim de existență neimpozabil. Tot ce întrece de acea limită maximă, trebuie să fie întoarsă Statului.

E o confiscare a averilor? E un comunism? Nu. E dreptatea socială în impuneri.

Pe această cale va trebui să pășească acei care vor voi să introducă ordine dreptate și sănătate în finanțele noastre.

Dunărea. Principala noastră arteră de comunicație este nepracticabilă câteva luni pe an: când merg sloiurile și când îngheață de pot trece căruți și săni încercate de pe un mal pe altul. În timpul acesta de iarnă porturile sunt moarte. Orice export a încetat, orice transacții comerciale de asemenea, Giurgiu, Brăila, Galați adăpostesc doar vase prinse în sloiuri de gheață, și mărfurile ne expediate încă în magazii și silozuri.

Anul acesta mai ales când, din cauza taxelor de export, comerțul exterior de cereale a pierdut lunele de vară și începutul toamnei, magaziiile sunt pline și toți exportatorii încurcați în socoteli.

Ochii tuturor se îndreaptă spre Constanța, pe unde țara poate respira spre mare și în timpul iernei. Dar portul mic pentru cerințele noastre, insuficient utilat și cu legături neîndestulătoare cu țara — pe podul dela Cerna Voda nu e linie dublă — arată toată neprevăderea noastră. Și doar Dunărea nu îngheață numai de un an doi.

Consiliul legislativ. La 1 Ianuarie 1926 a intrat în funcțiune consiliul legislativ înființat prin legea dela 26 Februarie 1925. Așteptăm să-și ia rolul în serios și îi urmărim isbândă.

Legile de după războiu, care s'au rostogolit ca o cataractă asupra țării, au încurcat cu totul viața noastră publică. Legi care se bat cap în cap, legi neconstituționale, legi personale, legi inaplicabile, legi lipsite de sancțiuni, legi căzute în dezuetudine, legi anahronice, legi anarhice, toate însă cu o trăsătură comună neclare și neprecise, nepotrivite împrejurărilor noastre și nestudiate, vin an de an și îngroșă codurile noastre.

Ne sufocăm. Nimeni nu mai știe ce lege trebuie să păzească, și particular, și autoritate.

Consiliul legislativ e chemat să puie puțină ordine în gospodăria puterii noastre legiuitorie. Oamenii chemați în înaltul post de consilier legislativ sunt la înălțimea misiunii lor? Sau în scurtă vreme și instituția aceasta se va compromite.

TRIBUNALUL CLUJ, SECȚIA COMERCIALA
Corpul Contabililor Autorizați și Experți Contabili, Secțiunea Cluj.

CONVOCARE

În conformitate cu Articolul 33 din Regulamentul, pentru aplicarea Legii Corpului Contabililor Autorizați și Experților Contabili, membrii Secțiunii Cluj, sunt convocați în Adunare Generală Ordinară, la 24 Ianuarie 1926, ora 10 a. m. în sala de Ședință a Băncii Agrare, Societate Anonimă, Cluj, Calea Regele Ferdinand.

1. Darea de seamă asupra activității Secției.
2. Aprobarea Bilanțului și descărcarea Comitetului, de gestiunea sa.
3. Proiectul de buget, pentru anul 1926.
4. Conform Articolului 28, alegerea a 8 membrii în Consiliul Secției, cu mandat de doi ani.
5. Conform Articolului 28, alegerea a 5 cenzori, cu un mandat tot de doi ani.

Dacă la prima convocare, nu se va întruni cel puțin jumătate din numărul membrilor, adunarea se amână, fără o altă convocare, pentru Duminică, 31 Ianuarie, 1926, în același loc, și cu același program.

Corpul Contabililor Autorizați și Experților Contabili Secțiunea Cluj
Președinte: **G. P. Ionescu.** Secretar: **Sabin Cioranu**

Concurs. — Prezidenția corului „Gutenberg” din Cluj, publică un concurs pentru *textul unei poezii cu caracter muncitoresc și altul pentru o poezie de veselie (cântec de vin), românești, cari să se poată pune pe note.* Termenul de concurs: 15 Ianuarie 1926. Lucrările se vor înainta, conform uzului de concurs, pe adresa: Corul „Gutenberg”, Cluj, str. Memoradului 23, indicând pe adresă: „Lucrare pentru concurs”. Pentru fiecare text în parte se stabilesc câte două premii. Premiul I: 250 lei; premiul II: 100 lei fiecare poezie. Toate lucrările intrate la concurs devin proprietatea corului „Gutenberg”, indiferent dacă sunt sau nu premiate. În juriul care va decide asupra premiilor, fiind invitați a lua parte reprezentanții revistelor din Cluj, revista noastră a delegat pe d. Aurel Buteanu secretar de redacție.

Vor mai face parte din juriul sus amintit un delegat al revistei „Cosinzeana” și directorul Conservatorului din Cluj, d. Bena.

„ARTA”

magazin de antichități și lucruri de artă

CLUJ, Strada Memorandului

DR. GHEORGHE POPOVICIU

fost asistent al Fundației Rockefeller
la Clinica de copii din Heidelberg

și-a reluat consultațiile de copii, zilnic de la orele
3—5 p. m. Cluj, Strada Petru Maior No. 4.

Diagnosticul și tratamentul științific și
cel mai modern al rachitizmului, teta-
nicii, tuberculozei, tulburărilor alimen-
tare, etc. ale copiilor de sân și mai mari.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!!**

Vânzare en-gros și en-detail.

Cu începere de la 21 Decembrie a. c.

zilnic se poate vizita

**EXPOZIȚIA DE
ARTĂ NAȚIONALĂ**

țesături, broderii: covoare, haine preoțești, co-
stume naționale, fileuri, obiecte gravate în piele

D-șoara VICTORIA BARIȚIU

Strada MEMORANDULUI (v. Unio-utca) No 19

Vizitați

cel mai mare magazin de *bijuterie și
ceasornice*

FENYŐ & BRAUNFELD

Furnizorii Curții Regale

CLUJ, PIAȚA UNIRII No. 15.

Asortat în permanență cu tot felul de
bijuterii fine, ceasornice de precizie,
argintărie și obiecte de artă.

PREȚURI EFTINE ȘI FIXE!

TELEFON: Interurban 643.

„Exlibris”, revistă lunară a bibliofililor editura
LEPAGE Cluj

abonament lunar 120 lei, un număr 20 lei.

SCHMOLL-PASTA
CREMĂ RENUMITĂ de GHETE - BRAȘOV

**Banca de Credit
și Cassa de Păstrare Soc. An.**

CLUJ, PIAȚA UNIRII 7.

CAPITAL SOCIAL: 48.000.000 LEI.

SUCURSALE: Dej, Alba-Iulia, T.-Mureș și Dicioșânmartin

Instituții afiliate: In Turda, Odorhei și Aiud

Execută orice afacere de bancă.

Intrepozite lângă gara Cluj.

SAFE-DEPOZIT. AUTORIZAȚIE DE DEVIZE

PUBLICAȚIUNE

Dactilografă română dorește post între orele 8—2
d. m. Informațiuni la revistă sub numele M. B.

A apărut Mersul trenurilor

intocmit de D. Mocianu, controlor al adm. poștale,
într'o splendidă ediție, româno-maghiară cu cele mai
complete itinerare de iarnă. **Prețul lei 40.—**

S. SOLE ȘI FIUL

atelier de ștampile

CLUJ. STRADA N. IORGA No 2

Cel mai bine asortat
MAGAZIN
cu articole de mode

AU PRINTEMPS

(FOST MISSIR)

Cluj, Str. Memorandului

II

(fosta strada Unio)

Adresa abonatului

AVIZ

Aducem la cunoștința domnilor
acționari ai institutului nostru, că pre-
schimbarea acțiunilor vechi à 100
lei respective 200 coroane în acțiuni
noui à 500 lei, e în curs.

Rugăm deci domnii acționari, să
ne trimită urgent acțiunile vechi,
pentru a le preschimba în acțiuni
noui conform circularei noastre tri-
misă fiecăruia.

„Bihoreana“

institut de credit și economii S. A.

Oradea

ARONSON

MARE CASĂ DE EXPEDIȚIE ȘI
TRANSPORT, CU LEGĂTURILE CELE
MAI SIGURE ÎN ȚARĂ ȘI STREINĂTATE
FIRMĂ VECHĂ DE PERFECTĂ ÎNCREDERE

BRASOV,

Piața Libertății

(CASA VECHĂ A SFATULUI ORĂȘENESC)